

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav Etnologie a Středoevropských a Balkánských studií

Diplomová práce

Bc. Kristina Hanzalová

**Podoby současné české rodiny vzhledem k představám o
„tradiční rodině“**

Forms of the contemporary Czech family with regard to the ideas of the
"traditional family"

Poděkování:

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucí mé diplomové práce paní doc. Mgr. Lence Jakoubkové Budilové, Ph.D. za pomoc a inspirativní vedení během psaní diplomové práce. Také bych ráda poděkovala všem respondentům, kteří se byli ochotní se mnou podělit o část ze svého života. V neposlední řadě bych ráda poděkovala Ivě Jelínkové za podporu během psaní.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, červen 2024

Bc. Kristina Hanzalová

Klíčová slova (česky)

evropská rodina, vývoj rodiny, současná rodina, tradiční rodina, proměny rodiny

Klíčová slova (anglicky):

European family, family development, contemporary family, traditional family, family transformation

Abstrakt (česky)

Má diplomová práce se věnuje tématu vývoje rodiny v čase. V teoretické části se věnuji rešerši literatury a popisuji základní pojmy spojené s tímto tématem. Zároveň popisuji vývoj rodiny v čase a pracuji s pojmy tradiční a postmoderní rodina, které jsou důležité pro praktickou část. V té jsem získala materiál díky rozhovorům s rodinami s dětmi do věku 5 let. Ve výzkumné části popisuji bliževýzkumné otázky a následně se zabývám získanými daty a jejich rozborem. Krátce představuji rodiny z mého výzkumu. Pro lepší přehlednost diplomová práce obsahuje grafy a tabulky, které dotvářejí ucelený pohled na dané téma. Díky výzkumu jsem zjistila, že pojmy tradiční a moderní rodina jsou velmi abstraktní témata a každý z mých respondentů si pod tím představil něco jiného. Stejně tak každý respondent vidí budoucnost rodiny ve společnosti někde jinde. Významným faktorem pro odpovědi byl socioekonomický status dané rodiny případně respondenta. Obecně můj výzkum představuje sondu do myšlení současné střední třídy.

Abstract (in English):

My master thesis deals with the topic of family development over time. In the theoretical part I do a literature research and describe the basic concepts related to this topic. At the same time I describe the development of the family over time and work with the concepts of traditional and postmodern family, which are important for the practical part. In the latter, I obtained the material through interviews with families with children up to the age of 5. In the research part I describe the research questions in more detail and then discuss the data collected and its analysis. I briefly introduce the families from my research. For better clarity, the thesis contains graphs and tables that complete a comprehensive view of the topic. Through my research, I found that the terms traditional and modern family are very abstract topics and each of my respondents had a different idea of the term. Similarly, each respondent saw the future of the family in society somewhere else. The socio-economic status of the family or respondent was a significant factor in the responses. In general, my research is a probe into the mindset of the contemporary middle class.

OBSAH

1. Úvod	11
I. TEORETICKÁ ČÁST	
2. Rodina	13
2.1. Definice rodiny	13
2.2. Typy rodin	14
2.2.1. Tradiční rodina	15
2.2.2. Moderní a postmoderní rodina	16
2.3. Funkce rodiny	18
3. Proměny rodiny v čase	21
4. Tradiční rodina	24
4.1. Rodina 20. století	24
4.2. Rodina po roce 1989	25
5. Současná rodina	28
5.1. Rodina v novém tisíciletí	28
5.2. Uspořádání současné rodiny	29
5.3. Změna současné rodiny	30
5.3.1. Rozvodovost	31
5.3.2. Odkládání mateřství	33
5.3.3. Změna genderových rolí	35
6. Shrnutí	38
II. VÝZKUMNÁ ČÁST	
7. Vlastní výzkum	39
7.1. Metodologie	39
7.2. Výzkumný vzorek	41
7.2.1 Charakteristika rodin	41
8. Diskuze	54
9. Závěr	64
10. Literatura	67
11. Přílohy	69

11.1. Seznam tabulek a grafů	69
11.2. Seznam otázek k rozhovoru	70
11.3. Tabulka kódování	71

1. Úvod

„Kořeny a vývoj rodiny, příbuzenství a manželství se týkají nás všech, neboť utvářejí prostředí, v němž trávíme značnou část života.“ [Goody 2006: 7]. Tato Goodyho citace výstižně shrnuje téma, kterému se budeme věnovat v diplomové práci. Zaměříme se na fenomén rodiny a její proměny v čase. Konkrétně se budeme zabývat tradiční rodinou, jejíž podoba nám v dnešní době nemusí být zcela blízká. Dále na základě existující literatury popíšeme model moderní a postmoderní, tedy současné rodiny, a zaměříme se na často zmiňovanou "změnu současné rodiny", kterou někteří sociologové označují jako krizi rodiny. V rámci výzkumu zjistíme, jak dnešní rodiče vnímají témata spojená s rodinou, zda své pojetí rodiny považují za tradiční nebo moderní a jak by osobně definovali pojem tradiční rodina. Co pro ně tedy typicky tradiční rodina představuje?

Pro každého pojem rodina znamená něco jiného, což se odráží i v akademické obci. Je na každém, jak pojem rodiny definuje a s jakými pojmy v rámci tohoto fenoménu pracuje. Existuje mnoho rodinných struktur a demografických jevů v rodině, a to vše ještě ovlivňuje čas, ve kterém daný fenomén zkoumáme. Velmi trefně toto definují autoři v úvodu knihy *Rodina našich předků*: „Rodina je kulturně a historicky relativním, proměnným útvarem.“ [Horský, Seligová 1997: 6]. V antropologii je téma rodiny velmi oblíbené, zejména proto, že nám může pomoci lépe porozumět daným kulturám nebo společnostem a jejich rozdílnostem. K tématu rodiny se v antropologii pojí i jiná témata, která se dají zkoumat samostatně nebo v návaznosti na rodinu. Jde například o náboženství, tabu či ekonomickou stránku.

Ve druhé části práce, která se bude věnovat samotnému výzkumu, se budeme snažit představit koncept rodiny očima respondentů a zjistit, jak pohlíží na témata spojená s rodinou. Výzkum bude probíhat s rodinami s dětmi do pěti let. Budeme se snažit rozhovory udělat s co nejvíce rozdílnými rodinami, aby byl vidět rozdíl ve fungování jednotlivých rodin a různých názorů na pojmy tradiční a moderní rodina. Podrobnější výzkumné otázky si pokládáme v kapitole 7. Vlastní výzkum. V již výše zmíněné knize *Rodina našich předků* autoři popisují, jak se dá rodina rozdělit na dva druhy jevů. Prvním jevem jsou tzv. „**označující jevy**“, které charakterizují kulturu nebo společnost. Jedná se o demografická data, a to především o tři nejdůležitější jevy – narození, sňatek a úmrtí [Horský, Seligová 1997: 7]. Díky těmto datům můžeme popsat chování lidí a umožní nám to popsat struktury

rodin nebo domácností, počet spolu žijících generací atd. Dále autoři hovoří o „**označovaných jevech**“, tedy o jevech, jak byly pojmenovány a zakoušeny příslušníky studované kultury [Horský, Seligová 1997: 9]. Jedná se o abstraktnější data jako jsou otázky otcovské autority, postoje ke sňatku, pohledy na sexualitu a mnoho dalšího. Podrobněji se budeme otázkám věnovat ve výzkumné části.

I. Teoretická část

2. Rodina

Rodina nás provází od narození do konce života a je proto naší nedílnou součástí. Po celý život nás formuje a pomáhá nám utvářet si názory a pohled na svět. Jednoznačně nejvíce důležitá je rodina v období dětství a dospívání. To také potvrzuje Matoušek, který toto popisuje následovně: „Formuje jeho osobní vývoj i postoj ke všem dalším skupinám. Rodina se snaží formovat dítě podle svého hodnotového schématu, podle vlastní tradice. Rodinné normy se vždycky nějak odchyľují od norem ve společnosti průměrných. Rodina chce, aby dítě vstoupilo do společnosti s určitým druhem orientace, s určitým programem.“ [Matoušek 1993: 10]. Tímto způsobem osobitě zabarvuje to nejpodstatnější, co dítěti rodina předává – sociální dovednosti, bez nichž se v dospělosti neobejde. Antropolog Murphy ve své knize *Úvod do sociální a kulturní antropologie* uvádí na rodinu/ příbuzenství poněkud odlišný pohled. Jeho definice příbuzenství zní: „Lidé se rodí a umírají, nukleární rodiny vznikají a zanikají, ale příbuzenské linie a rodiny přežívají, a představují tak ve zmatečném proudu života určitou kontinuitu. V naší vlastní společnosti, v naší individualizované a sociálně atomizované civilizaci, zůstává příbuzenství i nadále hlavním zdrojem našich nejbližších svazků.“ [Murphy 1998: 100]. Dále Murphy uvádí, že příbuzenství má důležitou roli i jinou než dávat lásku a podporu, neboť tvoří samotnou strukturu celých společností [ibid.]. Tato definice rodiny je jedna z mnoha existujících a každá se rodinou zabývá z jiného úhlu. Velice záleží v jaké disciplíně ji zkoumáme. Zajisté bude rozdíl pokud bude rodinu zkoumat antropolog, psycholog nebo sociolog.

V následujících kapitolách uvedeme čtenáře do problematiky a vysvětlíme pojem rodina z antropologického hlediska na základě již existujících definic. Dále se budeme zabývat různými typy rodin a vysvětlíme základní funkce rodiny.

2.1. Definice rodiny

Jak již bylo několikrát zmíněno, fenomén rodiny je u badatelů v celku oblíbený a existuje proto několik definic pojmu rodiny. Jednotnou definici proto nenajdeme ani v odborných slovnících.

Psychologický slovník definuje rodinu následovně: „Společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí.“ [Hartl, Hartlová 2000: 512]. Slovník rodinu dále rozděluje na funkční, málopočetnou atd.

V *Sociologickém slovníku* se dozvíme, že na rodinu je nahlíženo jako na formu dlouhodobého soužití osob, které jsou příbuzensky spojeny a mají další společné znaky jako je společné bydlení, společná produkce a konzumace a společná příbuznost k určité linii [Jandourek 2001: 206].

Pojem rodina se objevuje i v *Pedagogickém slovníku* a ten pojem vysvětluje následovně: „Současné pojetí rodiny tenduje k chápání rodiny jako sociální skupiny nebo společenství, žijícího ve vlastním prostoru – domově, uspokojující potřeby, poskytující péči a základní jistoty dětem. Rodina spolu se školou plní významné výchovné funkce, které lze chápat jako komplementární.“ [Průcha, Walterová, Mareš 2008: 202].

Nejdůležitější pro nás je antropologická definice rodiny. Autoři *Antropologického slovníku* popisují rodinu následovně: „Sociální skupina vytvořená na základě příbuzenských vazeb, nejčastěji afinních a filiačních, která bývá základním článkem sociální struktury a ekonomickou jednotkou. Její hlavní funkcí je reprodukce a výchova potomstva, respektive jejich socializace, přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje.“ [Malina a kol. 2009: 3423]. Dále autoři popisují tzv. malou rodinu, která je často v antropologii označovaná jako nukleární rodina, a to znamená soužití rodičů s potomky. Nukleární rodina odpovídá více dnešnímu soužití rodin. Druhou popisovanou je rodina tzv. velká.

2.2. Typy rodiny

V odborné literatuře se setkáváme s různými definicemi rodiny i s různými způsoby jejího členění. Rodiny můžeme dělit podle velikosti, funkčnosti, počtu členů nebo například podle toho, zda se jedná o rodinu tradiční či moderní. Toto rozdělení na tradiční a moderní rodinu podrobněji popíšeme v následujících kapitolách.

V této části se zaměříme na dělení rodin podle velikosti. Zde jako inspirace sloužila Laslettova typologie, kterou představili Horský a Seligová [1997]. Podrobný přehled této typologie naleznete v přiložené tabulce.

Typologie	Laslettova anglická verze	Překlad Eduarda Maura
1	Solitaires	Nerodinné domácnosti
1 A	Widowed	Osoby ovdovělé
1 B	Single of unknown marital status	Svobodné nebo bez udání rodinného stavu
2	No family	Vícečlenné nerodinné domácnosti
2 A	Coresident siblings	Spolubydlící sourozenci
2 B	Coresident relatives of other kinds	Jinak příbuzní spolubydlící
2 C	Person not evidently related	Členové bez příbuzenského vztahu
3	Simple family households	Jednoduché rodinné domácnosti
3 A	Married couples alone	Manželský pár
3 B	Married couple with child(ren)	Manželský pár s dětmi
3 C	Widowers with child(ren)	Otec s dětmi
3 D	Widows with child(ren)	Matka s dětmi
4	Extended family households	Rozšířené rodinné domácnosti
4 A	Extended upwards	Ascendentní
4 B	Extended downwards	Descendentní
4 C	Extended laterally	Kolaterální
4 D	Kombinace 4 A a 4 C	Ascendentní a kolaterální
5	Multiple family households	Složené rodinné domácnosti
5 A	Secondary units up	Sekundární rodinné jádro je ascendentní
5 B	Down	Descendentní
5 C	Units of one level	Kolaterální
5 D	„Frères“	Sourozenecké domácnosti
5 E	Other multiple family households	Ostatní
6		Neurčité, ale se stopami příbuzenských vazeb

Zdroj: Horský, Seligová 1997

Podle velikosti:

- a) nukleární – rodina skládající se z muže, ženy a nejméně jednoho dítěte, je to rodina objevující se jak v minulosti, tak především v současnosti
- b) rozšířená – všechny příbuzné spojuje pokrevní příbuznost a rodinu tvoří více generací
- c) komplexní – rodina je tvořena dvěma manželskými páry nebo manželský pár a svobodná či ovdovělá příbuzná a všichni žijí v jedné domácnosti [Horský, Seligová 1997: 36]

2.2.1. Tradiční rodina

Tradiční rodina je pojem využívaný jak v antropologii, tak i v ostatních vědních disciplínách jako je sociologie a psychologie. Většina autorů hovoří o tradiční rodině jako o rodině v době před průmyslovou revolucí (od 18. st. do 19. st.). V této době nejde úplně o pokrevní příbuzenství. Charakteristickým rysem této rodiny byla její ekonomická funkce, proto se někde můžeme setkat s tím, že do této „rodiny“ patřila i čeleď apod. Tento model

popsal například L. Stone [Stone 1977], který vymezil tři vývojové fáze rodiny v období od 16. st. do 19. st. Badatelé často hovoří o tradiční rodině také jako o stavovské rodině. Rozdíl mezi tradiční a moderní rodinou je především v míře porodnosti, mortalitě, sňatkovosti a na základě těchto údajů je nám ukázán postoj k životu v daném čase, morální hodnoty a postoj k náboženství. Do tématu tradiční rodiny zajímavě přispěl i matematik John Hajnal, který rozdělil Evropu tzv. **Hajnalovou linií** a rozlišil tak dva základní modely rodiny. Prvním je severozápadní model a druhým je jihovýchodní model. Hajnalova linie měla hranici mezi Terstem a St. Petersburgem.

Severozápadní model je charakteristický malým počtem členů rodiny. Většinou se jedná o cirká 4 až 5 osob. Vyšší věk pro vstup do manželství se pohybuje okolo 25 let. Další charakteristikou je poměrně vysoké procento svobodných mužů a žen. Podmínkou pro vstup do manželství byla půda, kterou ovšem nedisponoval každý. Dědictví obvykle připadalo synovi, který se musel finančně vyrovnat s matkou a sourozenci. Tento model se týkal i Čech a části Moravy.

Jihovýchodní model je naopak charakteristický mnohočlennou rodinou, vysokou sňatečností, a průměrný věk při vstupu do manželství je okolo 21 let. Dědictvé právo zde není přesně popsáno. Oproti severozápadnímu modelu bylo časté, že pod jednou střechou žilo více manželských párů [Hajnal 1953].

2.2.2. Moderní a postmoderní rodina

O moderní a hlavně postmoderní rodině mluvíme především jako o rodině, která se vyskytuje ve společnosti v dnešní době. Můžeme říci, že pro tradiční rodinu byla mezníkem industrializace, kdežto pro moderní rodinu to je modernizace. Přesněji moderní rodina je datovaná zhruba od 19. st. do 60. let 20. st. a postmoderní rodina, často uváděná jako druhá etapa dnešní rodiny je datována od výše uvedených 60. let 20. st. [Singly 1999: 89–90]. V našem geografickém prostoru ještě sehrál roli pád komunismu a rok 1989.

Pro nynější dobu a postmoderní rodinu je typický důraz na jednotlivce více než na celek jako je rodina. Singly o této době píše následovně, jde o počátek období nestability a úpadku rodinného života a stále více se rozšiřuje mimomanželské soužití. [Singly 1999: 90]. Příkladem může být možnost volby partnera. Můžeme často vidět rodinu pouze s jedním rodičem nebo tzv. singles, což jsou lidé, kteří nechtějí děti, případně ani partnera.

Rodina již nemá primárně ekonomickou roli, je spíše socializačním a společenským činitelem.

Dále je také typické odkládání manželství, zvyšující se hranice věku početí dětí a celkově menší porodnost větší rozvodovost a menší tabuizování rozvodu ve společnosti. O výše uvedených změnách v rodině v podobném duchu píše Hašková v knize *Vlastní cestou? Životní dráhy v pozdě moderní době* [2014].

S těmito trendy bývá spojený termín **první a druhá demografická tranzice**. **První demografická tranzice** se datuje do období industrializace (zhruba rok 1750–1930) a podílí se na změně charakteru reprodukce obyvatelstva. Od vysoké úmrtnosti a plodnosti k nízké úmrtnosti a plodnosti. **Druhá demografická tranzice** je datována po roce 1964 a její hlavní rys je velký pokles porodnosti. Blíže bude pojem druhá demografická tranzice popsán v následujících kapitolách.

Důvody proměn v rodině jsou rozmanité a zasluhují si podrobnější zkoumání. V rámci tohoto textu se však omezíme na několik klíčových faktorů, které tyto změny ovlivňují. Určitě je důležité říci, že demografická změna je složitá, komplexní a jednotlivé jevy se navzájem ovlivňují. Mezi nejdůležitější hybatele dle Giddense patří rychlost respektive rychlost střídání změn oproti tradičním společnostem [Giddens 2003: 14]. Ke změnám nejdříve docházelo v nejvyspělejších zemích a dále docházelo ke změnám i ve zbytku světa. Zrychlený pohyb je také obecným rysem, kterým se tyto dvě společnosti – moderní a tradiční odlišují.

První znatelná změna se týká porodnosti, která se výrazně snížila. Díky zlepšení životních podmínek, jako je vyšší hygienický standard, kvalitní zdravotní péče a dostupnost vzdělání, klesla úmrtnost kojenců a dětí. To vedlo ke snížení potřeby mít velké rodiny, respektive to ovlivnilo také vysokou míru porodnosti. „Snížení úrovně úmrtnosti znamenalo nárůst velikosti rodiny, o kterou muselo třeba být postaráno, což bylo zřejmě jedním z podnětů pro snížení úrovně porodnosti. Ženám moderní společnost nabídla nové možnosti nezávislosti na povinnostech v domácnosti a nové ekonomické role méně slučitelné s péčí o děti.“ [Coale 1973: 53-54]. Dochází tedy k nám známé větší genderové vyrovnanosti, kdy ženy získávají důležitější postavení ve společnosti. Často je to spojené s jejich větší svobodou jak osobní, tak například finanční. Dalším důvodem, proč dochází ke změně rodiny, je nepřirozené umělé ovlivňování reprodukce, které řídí často vědomé

chování v tomto případě rodičovského páru. K tomuto přispívá také uvedení na trh antikoncepce a časem uvedení jejích modernějších – kvalitnějších metod. Dále je to ekonomická stránka. Uživení, případně materiální zabezpečení rodiny může být pro muže velmi stresující faktor, a proto dochází k oddalování založení rodiny. Ženy často odkládají mateřství z podobného důvodu, a to že před odchodem na mateřskou dovolenou budují kariéru a snaží se finančně podpořit chod domácnosti [Možný 2006: 196].

K tématu se také vyjadřuje Matoušek v knize *Metody a řízení sociální práce*: „Postmoderní rodiny již nejsou zakládány proto, aby reprodukovaly populaci nebo jinak prospívaly velkým společenstvím lidí. Rodiny postmoderní doby jsou zakládány kvůli uspokojování citových potřeb partnerů (nikoliv dětí!). Stabilita těchto rodin proto stojí a padá s citovou bilancí partnerského vztahu. Rodina je více privátním podnikem. Dítě je v současnosti především citovou investicí.“ [Matoušek et al. 2003a: 181 - 182].

2.2. Funkce rodiny

Rodina je základním stavebním kamenem společnosti, který zajišťuje jak individuální potřeby jejích členů, tak reprodukci a kontinuitu celého společenství. Na funkci rodiny myslí i nepřímý občanský zákoník, který tvrdí, že manželé mají za povinnost vytvářet řádné prostředí, ve kterém se budou příjemně cítit všichni členové rodiny. Stejně jako v předchozích kapitolách i funkce rodiny se v čase mění a dnešní moderní rodina má jiné funkce než měla rodina tradiční. Autor knihy *Kapitoly z rodinné výchovy* to popisuje následovně: „Funkce rodiny se vyvíjí v souvislosti se společenskými změnami a proměnou kulturních faktorů, které ovlivňují postavení rodiny ve společnosti i vztahy uvnitř rodiny. Jsou většinou chápány jako úkoly, které rodina plní jednak vůči sobě samé, jednak vůči společnosti. Za základní funkce jsou považovány: hospodářská, biologicko-populační, výchovná, funkce odpočinku a obnovování tělesných i duševních sil.“ [Střelec 1992: 74].

Stejně tak se může lišit pohled na funkci rodiny i v rámci různých vědních oborů. Například psychologie stanovuje jako základní funkci rodiny níže uvedené body:

- a) bezvýhradnou akceptaci jejich lidské existence
- b) ochraňující prostředí (hmotné i sociální)
- c) zajištění životních potřeb
- d) vzájemnou podporu

e) východisko a zprostředkující článek při pronikání do makrosociálního prostředí [Hudecová, Gregorová 2009: 14]

Jak již bylo zmíněno výše, požadavky na rodinu se v čase mění, a tak některé funkce zůstávají, jiné vymizely a objevují se nové. Stejně tak se ne všichni výzkumníci shodnou na základních funkcích, nicméně dle dostupné literatury můžeme popsat čtyři základní funkce.

c) **biologicky – reprodukční funkce:** Dle jasného názvu se jedná o reprodukci potomků.

Tradičně patřilo k hlavním funkcím rodiny zajištění pokračování rodu. V současnosti však s klesající porodností ztrácí tato funkce na významu. Podrobnější analýzu tohoto trendu naleznete v následující kapitole.

d) **sociálně – ekonomická funkce:** Tato funkce se opět týká nejen rodiny, ale stejně tak se dotýká společnosti. Primárně jde o zajištění materiálních potřeb rodiny. Zároveň ale členové rodiny určují ekonomický směr domácnosti. Ekonomická funkce rodiny je úzce spjata s fungováním trhu práce a spotřebitelského trhu. Změny v rodinné struktuře a životním stylu se přímo odrážejí v ekonomických trendech. Rodina je nejen producentem, ale také konzumentem zboží a služeb, což má významný dopad na ekonomický růst a vývoj.

e) **socializačně – výchovná funkce:** „Rodina je pro dítě první sociální skupinou, která ho učí přizpůsobovat se životu, osvojit si základní návyky a způsoby chování, které jsou ve společnosti běžné. Proto je rozhodující úloha ve výchově svěřena rodičům, kteří mají být svými osobními postoji a chováním příkladem dětem.“ [Blížkovský 1992: 90]. Tuto funkci trefně vystihuje výše uvedená citace. Rodina má jednoznačně za úkol socializovat dítě a předat mu postoje, hodnoty atd., aby se člověk v pozdějším věku ve společnosti orientoval.

f) **emocionální funkce:** Tato funkce navazuje na výše uvedenou výchovnou funkci nebo lépe řečeno je s ní úzce spojena. Tato funkce by měla být nejdůležitější funkcí rodiny a

neměla by být zastupitelná jinou institucí. Rodina by měla být schopna poskytnout dítěti adekvátní emocionální zázemí, aby se mohlo vyvíjet správným směrem. Zde na to navazuje funkce výchovná. Je ale také důležité podotknout, že emocionální funkce není spojena pouze s dětmi, ale týká se všech vztahů v rodině, včetně partnerských. Pokud nedojde k naplnění této funkce, ve většině případů dochází k rozpadu rodiny.

3. Proměny rodiny v čase

Jak bylo již několikrát zmíněno, rodina prošla během času velkými změnami. Většina změn byla ovlivněna vývojem společnosti. Důležité je ovšem říci, že se jednotlivá stádia různě prolínala a také záleželo na dané kultuře nebo společnosti a její vyspělosti. Nejde tedy říci, že rodina má stejnou vývojovou linku po celém světě ve všech kulturách. Vývoj rodiny by se dal popsat již od vydělení člověka z říše zvířat, v této práci bude však popisována rodina až od 20. století. Ovšem v této kapitole bude stručně představen i vývoj rodiny před 20. stoletím. Sokol popisuje vývoj rodinného žití ve své knize *Člověk jako osoba* [2016]. Dále popisuje vývoj i Engels v knize *Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu* z roku 1920. Při čtení Engelsovy knihy je nutné přihlídnout k době, kdy je kniha napsána, čemuž odpovídají některé použité výrazy a poněkud rozdílný náhled na téma rodiny oproti dnešní době. Engelsova kniha obsahuje kapitolu věnovanou přímo rodině, kde podrobuje detailní analýze vývoj rodiny od „primitivních“ společností až po moderní dobu. Jeho práce, ovlivněná dobovými vědeckými poznatky, zejména výzkumy Morgana, nabízí fascinující pohled na sexualitu a s ní spojená témata jako vývoj incestního tabu nebo vývoj mnohomanželství k jednopárovému manželství až po monogamní rodinu [Engels 1920].

Oddělení člověka od zvířecí říše se odehrálo již v paleolitu, kdy se člověk začal pohybovat vzpřímeně, tedy bipedně. Podle Engelse se právě v této době objevila práce a začaly se vytvářet sociální vazby, včetně rodinných. Evoluční procesy ovlivnily také vývoj rodinného života.

Další fází je rodinné uspořádání u lovců a sběračů. Zde se nejčastěji upozorňuje na změnu sexuality. Zároveň život v tlupě byl pro rodiny výhodný vzhledem k možnostem získávání potravy, a hlavně i z důvodů bezpečnosti.

První náznaky „modernějšího“ způsobu života můžeme pozorovat u prvních zemědělců. Poprvé začínají plánovat svou činnost a dochází k usazení člověka. Literatura toto období nazývá jako neolitickou revoluci. Časově to odpovídá 50 až 5 000 letům před naším letopočtem. V této době poprvé vstupuje do sociálního života svatební rituál. Jednalo se o jakýsi příslib trvalého partnerství ve společnosti. Již zde se setkáváme s existencí incestního tabu, které se udrželo do dnešní doby.

Dalším milníkem je rodina v období středověku a antiky. Důležitý milník v tomto období je vznik písma, proto o této době máme již přímé písemné záznamy. Ve zmíněné době existují také první zákony a normy o rodině. Antika, zejména římské právo, má hluboký vliv na náš současný právní systém. Rodina v antice byla výrazně patriarchální. Žena náležela otci, posléze manželovi a patřila tzv. domů. Dost podobné postavení měly také děti. Římské právo neuznávalo hodnotu života narozeného dítěte, a rozhodování o dítěti tak spadalo pod otce. Pernoudová uvádí, že významnou změnu přineslo křesťanství, které říká, že jakkoliv vstupovat do vzniku života v jakémkoliv okamžiku je plnění se do božího díla. V tom případě si každý život zaslouží ochranu včetně nenarozeného [Pernoudová 2002: 21]. Přesněji cituji Pernoudovou z knihy: “Na konci 4. st. odňal občanský zákon otci právo nad životem a smrtí vlastních dětí.“ [ibid.]. Stejnou myšlenku můžeme pozorovat i v dnešní době v silně křesťanských zemích jako je například Polsko. Ovšem poslední dobou téma zásahu do nenarozeného života silně rezonuje společností.

Středověká společnost byla hodně sociálně stratifikovaná a dle toho zde existovaly různé podoby rodiny. Pokud hovoříme o klasické poddanské rodině ve středověku, je pro ni typické několik znaků. Jedním z nich je ekonomická funkce. Vzhledem k tomu, že tato doba je opravdu typická ekonomickou funkcí, tak se nám toto odráží na soužití partnerů, kde jejich vztah zde byl spíše z důvodu reprodukce. Rovnoprávnost pohlaví v této době také rozhodně neexistovala. To dokazuje Keller, který tvrdí, že muži rozhodují o ženách a činí tak oficiálně v zájmu celých domácností [Keller 1995: 48]. Větší roli a možnost ke změně došlo při zrušení nevolnictví. Možnost migrace obyvatelstva ovlivnila sňatkové zvyky. Výchova dětí se však příliš neměnila. Chlapci byli připravováni na zemědělskou práci, zatímco dívky z vyšších vrstev byly připravované na rodinný život.

Posledním obdobím, které výrazně transformovalo rodinu, je období industrializace. Zásadní změnou byla transformace ekonomické funkce členů rodiny. Zatímco dříve byla rodina především hospodářskou jednotkou, industrializace přinesla přesun pracovních aktivit mimo domov. Tím se často změnila i role ženy, která převzala větší zodpovědnost za výchovu dětí. Masová migrace mužů a později i celých rodin za prací do průmyslových center dále přetvořila tradiční rodinné struktury. Vliv industrializace na rodinu ve 20. st. byl natolik zásadní, že si zaslouhuje samostatnou kapitolu.

Výše uvedené je zjednodušené shrnutí složitých procesů, které ovlivňovaly vývoj rodiny a společenských vztahů.

4. Tradiční rodina

Vzhledem k tomu, že tradiční rodina byla již podrobně analyzována v předchozích kapitolách, zaměříme se v této části práce na transformaci rodinné struktury ve 20. st. Konkrétně se budeme také věnovat vývoji rodiny v českém kontextu, s důrazem na vliv komunistické éry a současných trendů.

4.1. Rodina 20. století

Rodina ve 20. století prošla velkou transformací a hlavními hybnými silami v tomto období byly dvě světové války a také z části s tím spojená velká emancipace žen. Žena v počátcích 20. st. přestává být závislá na muži. Značnou část v emancipaci žen hraje rozvoj antikoncepce, která přichází kolem 60. let 20. st. Antikoncepce má vliv na možnost ovlivnit plodnost – počet dětí a možnost naplánovat jejich početí. O vlivu antikoncepce a uvědomělého plánování bylo již podrobněji pojednáváno v kapitole o moderní a postmoderní rodině. Na transformaci rodiny má v tomto období vliv také zkvalitnění lékařské péče a nižší dětská úmrtnost. Typický je pokles porodnosti a tím pádem celkový počet dětí v rodině, to je zase spojené s financemi rodiny, a díky menšímu počtu dětí měly členové rodiny větší přístup ke vzdělání.

První světová válka zapříčinila nejenom změnu politického uspořádání v Evropě, ale změnila i podobu rodiny. Jako v každém jiném válečném konfliktu došlo k masivnímu odchodu mužů na frontu a průmysl, který byl ve válce klíčový, přišel o své dosavadní pracovníky. Tyto pozice proto obsadily ženy. Mužská role v rodině se tedy v průběhu času výrazně změnila. Zatímco dříve byl muž primárně živitelem, dnes se role v rodině více vyrovnávají.

Více znatelná byla pro populaci druhá světová válka. Konec druhé světové války měl na vině velké sociální změny ve společnosti. Zde bychom měli uvést, že se jedná spíše o země patřící do sovětského bloku, které byly ve zrovnoprávnění žen před západními zeměmi. Opět došlo k prohloubení genderové vyrovnanosti v oblasti profesí, ale zároveň začíná docházet k genderovému boji mezi ženami a muži. Keller popisuje tento genderový boj následovně: „Muži i ženy zapojení do činností organizací, fungujících podle potřeb státu jako mocenské kostry moderní společnosti, nepotřebují již jako existenční nutnost oporu v tradiční domácnosti, ale ani v úzké manželské rodině.“ [Keller 1992: 62]. Ženy se

během války dostaly k čistě mužským povoláním, které zůstaly vykonávat i po válce. Jedná se například o řidičky, pilotky, lékařky. Poprvé v čase vidíme fenomén odkládání mateřství z důvodu kariéry. Některé ženy se dokonce rozhodly být bezdětné. V manželství se také začíná rozmáhat možnost rozvodu a s postupem času se to stává běžnou součástí společnosti. Vliv zde začínají mít i feministická hnutí. Už roku 1791 je v Paříži zveřejněn spisek *Deklarace práv ženy a občanky*, ve kterém jeho autorka Olympie de Bourges požaduje rovnost žen a mužů před zákonem. Olympie de Bourges byla považována za jednu z prvních žen feministického hnutí.

V odborné literatuře se objevuje pojem tzv. **druhý demografický přechod**. Je to období, které sociologové datují od 60. let 20. století a označují jako období výrazných sociálních a kulturních změn, setkáváme se v této souvislosti také s pojmem postmoderní rodina. V podstatě jde o výše popsané transformace rodiny, které byly spojeny s řadou dalších společenských změn. Pojem „postmoderní rodina“ poprvé použil Edward Shorter ve své knize *The Making of the Modern Family* z roku 1975. Jednoduše řečeno dochází k velmi výraznému uvolňování vazeb v rodině a ke zrychlení životního stylu. Tento trend se týká především západních společností.

Zatímco výše uvedené trendy se týkají především západních společností, vývoj rodiny v Československu za komunistického režimu byl výrazně ovlivněn specifickými podmínkami. Podrobnější analýza postkomunistické rodiny bude předmětem následující kapitoly.

4.2. Rodina po roce 1989

V českém prostředí, ať už historickém, sociologickém nebo antropologickém, hraje rok 1989 klíčovou roli. Do této doby byla společnost ovlivněná komunistickým režimem, který jednoznačně určoval dění ve společnosti, a to se odráželo i na podobě rodiny. Vše se změnilo s listopadem 1989 a sametovou revolucí.

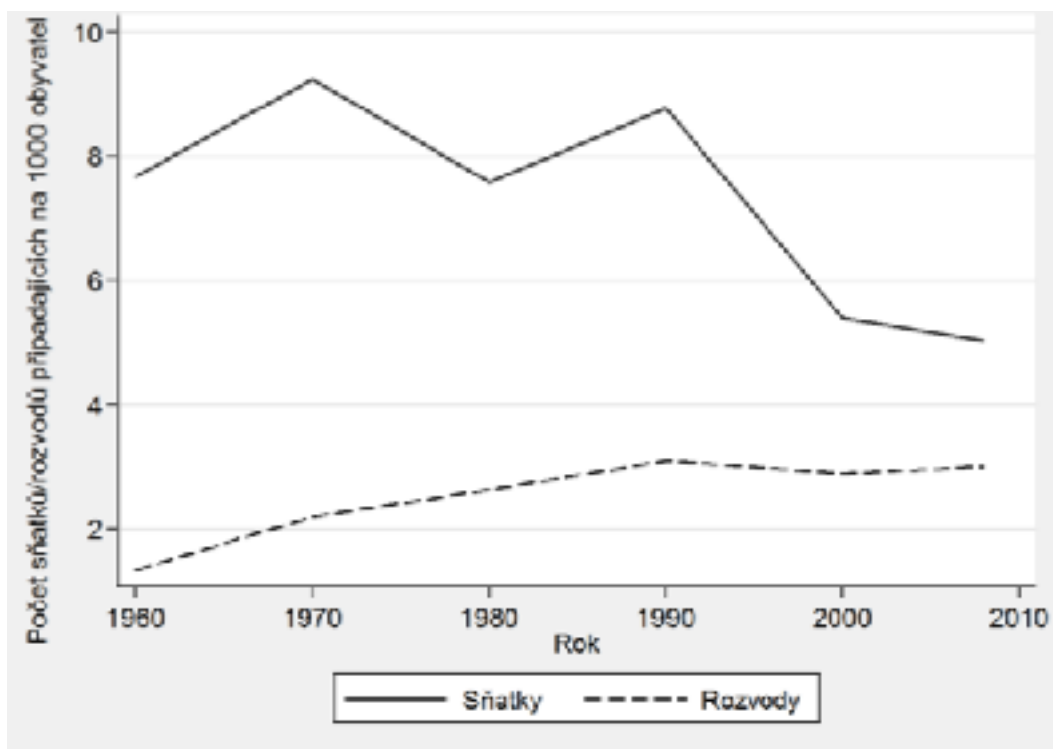
Rychtaříková uvádí, že v bývalých socialistických zemích bylo typické, že ženy byly zaměstnané a ekonomicky aktivní. Interrupce byly legalizované a často docházelo k rozvodům, které byly tolerované [Rychtaříková, Pikálková, Hamplová 2001: 15]. Podle Možného vnímala komunistická strana rodinu jako potenciálního konkurenta. Proto se snažila oslabit její vliv různými způsoby, například centralizací vlastnictví, převzetím

odpovědnosti za bydlení a rozvojem institucionální péče o děti. Cílem bylo umožnit ženám vstup na pracovní trh a zvýšit tak produktivitu [Možný 2002a: 155].

Sametová revoluce umožnila to, že mladí lidé dostali možnost v celku neomezeně cestovat, kariérně růst a dochází k dalšímu boomu v oblasti antikoncepce. Posloupnost událostí v rodině jako je svatba a následně děti se změnila. Začal se měnit význam dítěte v rodině. Došlo opět ke snížení porodnosti. Přestal existovat koncept dvou dětí v rodině a objevilo se více nemanželských dětí. Tudiž pohled na dítě jako na důležitou součást rodiny se začal měnit a jeho hodnota začala postupně klesat. Hašková o tom píše následovně: „Závěrem lze tedy říci, že i přes pokles míry souhlasu s nezbytností rodičovství pro „šťastný“ a „naplněný“ život člověka, k němuž došlo v rámci české veřejnosti od začátku 90. let do současnosti, zůstává rodičovství, a to především biologické rodičovství, v představách českých mužů a žen nedílnou součástí života.“ [Hašková 2004: 15].

Výše uvedené informace jsem podložili grafy z ČSÚ. Graf číslo 1 ukazuje míru rozvodovosti a sňatečnosti. Dokazuje to, že docházelo k menší četnosti sňatků a k větší rozvodovosti, i když křivka rozvodovosti je méně dynamická. Graf číslo 2 ukazuje výrazný pokles porodnosti.

Graf č. 1 - Hrubá míra sňatečnosti a rozvodovosti v České republice v letech 1960-2008

Zdroj: ČSÚ, 2016

Graf č. 2 - Úhrnná plodnost v České republice v letech 1960-2008

Zdroj: ČSÚ, 2016

5. Současná rodina

V předchozích kapitolách jsme popisovali vývoj rodiny a podrobněji se zaměřili na změny rodiny od 20. století dále. V určitých letech 20. století již autoři nehovoří o rodině jako tradiční, ale začínají používat pojem postmoderní rodina, což pro nás vlastně znamená rodinu současnou, tak jak ji známe dnes, samozřejmě s určitými změnami.

V závěru teoretické části se zaměříme na detailní analýzu současné rodiny, přičemž se budeme věnovat zejména fenoménům jako je odkládání mateřství, rostoucí rozvodovost a proměna genderových rolí.

5.1. Rodina v novém tisíciletí

Rodina nového tisíciletí a věci s ní spojené jsou blízké dnešní generaci a reálně se nás tyto věci dotýkají v našem každodenním životě, ať jsou to otázky na mateřství, kariéru nebo na rozdělení role s partnerem při chodu domácnosti. Dle literatury rodina v novém tisíciletí svou podobou plynule navazuje na podobu rodiny po sametové revoluci. Týkají se jí podobné problémy, ale co můžeme říci, že se spíše mění tlak na svobodu jednotlivce v rodině, a to především na ženy v pozici matky. Zatímco se objevují podobné problémy, narůstá tlak na svobodu jednotlivce v rodině, zejména žen. Společnost očekává, že ženy se budou realizovat i mimo rodinu, což představuje posun od tradičního modelu ženy jako osoby zcela oddané domácnosti a péči o děti. Bohužel, aby se žena mohla realizovat mimo rodinu, potřebuje spolehlivé zázemí, jako je například hlídání dětí. Což v době, kdy generace v rodině žijí odděleně a často i na velkou vzdálenost, je složité zajistit. Tento tlak je následně přenášen na muže/otce, který se snaží zaopatřit rodinu a „utrhnout“ si volný čas pro sebe. To může vést následně ke krizím v rodině. Ovšem s tlakem společnosti na změnu ženy coby matky se setkáváme každodenně ve veřejném prostoru. Dokazují to debaty politiků, tlak médií apod.

Další věc, která ovlivňuje rodinu a je specifická pro naši dobu, jsou možnosti moderního a zajiště také konzumního života plného možností od těch materiálních až po technologické. Poprvé v historii máme možnost mít vše a vybírat z nepřehledného množství věcí a technologií usnadňující rodinný život a rodičovství. Výše uvedený text podporuje Matoušek: „Alvin Toffer tvrdí, že žijeme na počátku nového typu civilizace v tzv. třetí vlně, vyvolané rozvojem nových technologií, zejména informačních. Rodiny třetí vlny už

nejsou rodinami zakládanými kvůli dětem, ale rodinami, v nichž jsou na prvním místě individuální zájmy dospělých osob. Tyto rodiny jsou ve srovnání s rodinami druhé vlny (civilizace měst a továren) méně stabilní a fragmentární.“ [Matoušek 2003b: 36].

Velkou změnou, která je typická pro nové tisíciletí, je vnímání a boj o práva nebo vůbec možnosti být rodinou u páru stejného pohlaví. To dokazuje aktuální dění na politické scéně, kdy se jednalo o vzniku manželství pro stejnopohlavní páry a možnost adopce dětí těchto párů. Rodina v novém tisíciletí by tedy už nutně nemusela znamenat pouze koncept matky, otce a dětí.

5.2. Uspořádání současné rodiny

S cílem získat co nejaktuálnější přehled o současné rodinné situaci v České republice jsme se v této kapitole opřeli o data z roku 2020, obsažená ve *Zprávě o rodině* vydané Ministerstvem práce a sociálních věcí. Tato zpráva byla zvolena jako primární zdroj informací vzhledem k její aktuálnosti a komplexnosti.

Hned v úvodu autoři popisují uspořádání rodin v dnešní době následovně: „Dnes existuje jednak řada forem partnerského soužití, ale i početně rostoucí osamělé rodičovství nabývá rozmanitých podob. Vedle toho se zvyšuje výskyt takových životních forem, které jsou na pomezí partnerského soužití a samostatného bydlení jednotlivců (singles). Netradiční formy, ač menšinové, bývají dnes nejdynamičtěji rostoucími.“ [Zpráva o rodině: 18]. O matkách samoživitelkách v České republice píše například Tomáš Kartňák v jedné kapitole v knize *Šnatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný* [2006]. Začínají se objevovat netradiční soužití partnerů, která jsou typická až pro dnešní dobu. Zajímavým soužitím vzhledem k migračním možnostem je soužití na dálku – jeden z partnerů žije v zahraničí. Vedle vztahů na dálku, kdy jeden z partnerů žije v zahraničí, se objevují i další netradiční uspořádání, jako jsou rekonstituované rodiny (vzniklé opětovným sňatkem), living apart together vztahy, kdy partneři žijí odděleně, ale udržují společný život, nebo tzv. empty shell families, kdy partneři sice bydlí společně, ale jejich vztah postrádá emocionální blízkost. Mnoho způsobů soužití je těžké zařadit do partnerského života, a proto je zařazujeme k tzv. osamělému rodičovství. Patří sem soužití matky s nebiologickým otcem jejich dítěte, rodiče žijící v homosexuálním partnerství. Díky širokým možnostem dnešní doby a různým uspořádání vztahů dochází k masivnímu rozšíření hranic

pojmu rodina a rodinné soužití. Jako každá jiná změna i změna v oblasti rodiny, rodičovství, vztahů si žádá čas, aby došlo společností k pochopení a přijmutí.

5.3. Změna rodiny

Ke změně rodiny dochází v podstatě od té doby, co antropologové zkoumají příbuzenské systémy a s tím spojený i pojem rodina. Přestože se v odborné literatuře často setkáváme s tvrzením, že výraznější změny v rodině nastaly až v 80. letech 20. st., je třeba zdůraznit, že evoluce rodiny je kontinuální proces. Autoři se ve svých pohledech na změny rodiny značně liší, přesto se shodují na některých klíčových faktorech, které tyto změny ovlivňují. Tyto faktory budu podrobně analyzovat v následujících kapitolách. *Sociologická encyklopedie* krizi pro nás spíše změnu rodiny popisuje jako: „Selhání rodiny v plnění jejích tradičních funkcí tzv. kdy se rodina jako instituce vzdává svých výlučných činností a přenechává je jiným institucím.“ [Sociologická encyklopedie: heslo krize rodiny].

Změna rodiny je v podstatě podmíněna vývojem společnosti a tématy, kterým se věnujeme v teoretické části. Vývoj rodiny je úzce spojen s proměnami společnosti. Zvýšená ekonomická nezávislost žen, jejich větší zapojení do pracovního života a změny v jejich vzdělanostní úrovni vedly k redefinici tradičních genderových rolí a ovlivnily fungování rodiny. Paralelně s tím se rozvíjel individualismus, který klade větší důraz na osobní seberealizaci a uspokojení potřeb jednotlivce. Tyto trendy, spolu s dalšími faktory označujeme jako krizi tradiční rodiny. „V minulosti se společenský úspěch projevoval vzestupem vážnosti celé domácnosti, v současnosti bývá právě rodina první obětí snahy jednoho či obou partnerů dosáhnout výraznějšího společenského úspěchu.“ [Keller 1995: 63].

Dalo by se říci, že ke změně rodiny dochází přirozeným vývojem společnosti a jejich nahlížením a utvářením sociálních vztahů, které následně ovlivňují podobu rodiny. Je tedy do jisté míry na subjektivním názoru, zda se opravdu jedná o změnu rodiny, nebo jde o přirozený vývoj, který je potřeba přijmout a přizpůsobit se mu.

V následujících kapitolách se zaměříme na tři nejvíce zmiňované důvody změny rodiny. Vzhledem k vysoké rozvodovosti je toto téma aktuální a velmi rezonuje společností. Dále je to odkládání mateřství, které je stejně jako rozvodovost velmi často

řešeným tématem ve společnosti. Posledním tématem je změna genderových rolí. Zde jde o kontroverzní téma ve společnosti, na které různé generace nahlíží odlišně.

5.3.1. Rozvodovost

Rodina a manželství jsou oblasti, ve kterých se odráží celospolečenské aktuální dění a společenské nastavení. Aby mohlo manželství fungovat, je za potřebí kvalitního partnerského soužití, které vyžaduje rovnost mezi partnery, aby došlo k budování a rozvoji osobní identity, lásce, správnému naslouchání potřeb druhého. Důležité je říci, že rodina není uzavřená instituce, ale interaguje s vnějším prostředím. A proto stabilitu rodiny neurčují pouze vnitřní vlivy jako je například shoda partnerů, ale i vnější vlivy jako je trh práce a ekonomická stránka věci. Ohledně shody partnerů vydalo MPSV ve své zprávě velice zajímavý graf (viz níže).

Existuje velké množství výzkumů na téma rozvodovosti. Většina z nich je z per sociologů a psychologů, kteří se zabývají důvody rozpadu manželství a dopady rozvodů na rodiny a jejich členy. Například doktor P. Cowan z univerzity v Berkley se hlouběji zabýval vztahy dětí a rodičů při a po rozvodu, a z jeho výzkumů vyšlo, že děti prospívají lépe, pokud mají dobrý vztah s oběma rodiči. Za zmínku stojí kniha psychologa R. Warshaka *The custody revolution, the father factor and the motherhood mystique*. Kniha se zabývá problematikou rozvodu v širší perspektivě. Dává nám nahlédnout do minulosti rozvodů a zároveň na základě výzkumů radí, co dělat do budoucna. Je napsaná jak pro laickou veřejnost, které se toto téma týká, tak pro odborníky, kteří s tímto tématem přichází do styku [Warshaka 1992]. Libor Musil se naopak zabýval výzkumem, který zkoumal věk a jakou hraje roli v rozvodovosti, pokud vůbec . Bylo několikrát potvrzeno, že pokud se respondentky vdávaly před dovršením 19 roku, byl to jistý prediktor k rozvodu [Musil 1982].

Česká republika patří dlouhodobě v Evropě mezi státy s nejvyšší rozvodovostí. V České republice se rozvede zhruba 50 % manželství. Velmi často se rozvádí mladí v počátcích vztahu [Možný 2002a: 179]. Můžeme říci, že pokud dochází k rozpadu manželství u bezdětného páru, jde o „jednodušší“ formu rozpadu, protože se to podobá klasickému rozchodu a není tím postižená třetí strana, která za sebe mnohdy ještě nemůže rozhodovat. Možný a Katrňák, kteří analyzovali data z roku 2003 a 2008 dospěli k

zajímavému faktu, proč je na tom Česká republika tak špatně, a jako jeden z důvodů uvádí sekularizaci. Ostatní státy Evropy jsou silněji ovlivněny náboženstvím. Velkou roli v rozvodovosti hraje také vzdělání. Dle Možného s vyšším vzděláním klesá míra rozvodovosti. „Statistiky uvádějí, že ze sta sňatků snoubenců se základním a středním vzděláním bez maturity, se rozvede sedmdesát pět, u vysokoškolsky vzdělaných snoubenců je to již jen třicet sedm.“ [Možný 2002b: 45]. Také záleží, kde rodina žije. Na vesnicích a v menších městech je rozvodovost menší než ve velkých městech. Jednoznačným důvodem, proč dochází k nárustu rozvodovosti je i samotný fakt, že společnost v dnešní době rozvod akceptuje.

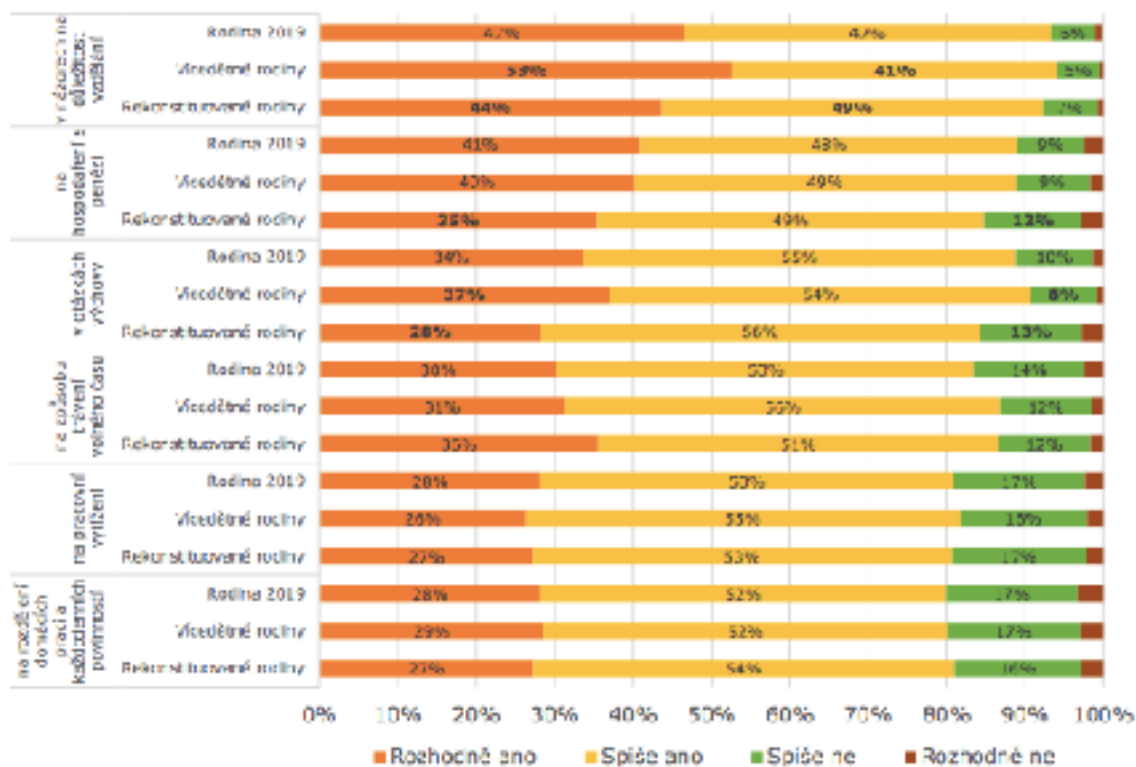
Zajímavým faktem je, že manželství častěji ukončují ženy. V roce 1999 podalo žádost o rozvod 68 % žen [ibid.]. Dle jistých výzkumů je to z důvodu, že zde muži stojí v nevýhodnější pozici. Musí odejít z domova, ztrácí kontakt s dětmi, v případě dalšího sňatku/pořízení dětí s novou partnerkou je to zajisté finanční zajištění jak nové rodiny, tak dětí z předchozího vztahu. Nehledě na nastavení společnosti, kdy je potřeba se o rozvedenou ženu postarat, a často je na ni nahlíženo jako na oběť, zvláště pokud jde o matku samoživitelku.

Zajímavým autorem v této oblasti je Petr Fučík, který v knize *Rozvod a změny reprodukčních strategií* píše, že mnoho sociologů se zabývá příčinami rozpadu manželství, ale již nikoli jejich důsledky. Podle Fučíka má rozvod vliv na potomky, a to například jejich vzdělanost. S tvrzením ohledně dopadů na potomky souhlasí i jiní badatelé, ale zde většinou dochází k překročení mezioborových hranic a dostáváme se spíše k psychologickým výzkumům. Fučík se v knize zabývá i vývojem legislativy ve vztahu k dítěti [Fučík 2013].

Závěrem lze konstatovat, že problematika rozvodovosti je komplexní a má mnoho aspektů. I když se v některých případech jedná o „vysvobození“ pro oběť domácího násilí, gamblerské či jiné formy zneužívání, pro většinu zúčastněných představuje rozvod náročný a stresující životní proces. Rozvodová problematika má řadu sociálních dopadů, které se dotýkají jak jednotlivců, tak celých rodin. Z pohledu širšího společenského diskurzu je rozvodová problematika tématem, které vyvolává kontroverze a debaty. Existuje mnoho názorů na to, jak k tomuto tématu přistupovat ze strany státu i ze strany

jednotlivců. Je důležité vést otevřenou a věcnou diskusi o rozvodové problematice s cílem nalézt optimální řešení pro všechny zúčastněné.

Shoda partnerů ve vybraných oblastech podle různých výzkumů (v %)

Zdroj: MPSV, 2020

5.3.2. Odkládání mateřství

Jak je v nadpisu napsané, v této kapitole se bude jednat spíše o roli ženy v rodině a společnosti. Nízká porodnost, typická pro Českou republiku, jak ukazují statistické údaje, s sebou nese stárnutí populace a s ním spojené problémy. Narůstá počet zdravotních komplikací spojených s početím, které by mohly být způsobeny stresem a hektickým životním stylem typickým pro dnešní dobu. Ženy se stále častěji rozhodují pro mateřství v pozdějším věku, což s sebou nese i jistá rizika. Tato tvrzení vychází ze *Zprávy o rodině*.

O tom, že se nejedná o státem a médii vytvořený tlak na reprodukci, svědčí jasně mimo jiné i následující výzkum. „V kontextu porevolučních společenských změn se v České republice výrazně změnilo reprodukční chování. Na počátku 90. let se zrychlil

klesající trend počtu živě narozených dětí započatý v polovině 70. let, neboť narození dítěte začalo být odkládáno do vyššího věku. Spolu s tím se snižovaly i hodnoty ukazatelů plodnosti. Nejslabším populačním ročníkem je rok 1999.“ [Zpráva o rodině 2020: 57]. Od přelomu tisíciletí do roku 2008 došlo k opětovnému zvýšení porodnosti, a až do roku 2013 docházelo pouze k mírnému snížení. K opětovnému zvýšení, i když mírnějšímu, docházelo v roce 2014 až 2018. V roce 2018 opět došlo k mírnému poklesu.

„Intenzita plodnosti měřená ukazatelem úhrnné plodnosti za posledních deset let, s výjimkou mírného poklesu v letech 2009 až 2011, vzrostla z hodnoty 1,5 dítěte na jednu ženu na hodnotu 1,7, což je úroveň srovnatelná s rokem 1992.“ [ibid.]. Výzkumy jasně ukazují, že dochází i ke zvýšení věku prvorodiček: „Průměrný věk matky při narození dítěte za posledních deset let vzrostl o necelý rok (z 29,3 let na 30,1 let). Zvýšení bylo zaznamenáno i v případě průměrného věku při narození prvního dítěte (z 27,3 let na 28,4 let).“ [ibid.].

Kromě výše uvedených „tvrdých“ dat z existujících výzkumů je nutné analyzovat i faktory, které vedou v České republice k trendu odkládání mateřství. Mezi hlavní faktory patří vzdělání, kariéra, bydlení, a v neposlední řadě to je samotná psychická/mentální připravenost na rodičovství, které je bezesporu náročné a mnohé se v tuto dobu mění. Důležitou roli, která je často v pozadí hraje stát a jeho podpora rodin.

Po revoluci v roce 1989 se v České republice otevíraly nové možnosti v oblasti práce a osobního života. To vedlo k řadě změn, včetně změny role a vnímání dítěte ve společnosti. Jedním z faktorů, které ovlivňují odkládání mateřství je skloubení kariéry a rodinného života. Výzkumy ukazují, že 44 % žen ve věku od 25 let do 26 let očekává, že s dítětem nedosáhnou své pracovní cíle [Katrňák et al. 2010: 147]. Je také evidentní, že s rostoucím vzděláním klesá počet plánovaných dětí, a posouvá se doba početí. S kariérou je spojené i vzdělání. S vysokoškolským titulem roste věk početí, a to díky délce studia, které na české vysoké škole optimálně trvá do 26 let. Je důležité zdůraznit, že ne všechny ženy odkládají mateřství z výše uvedených důvodů. Existuje mnoho dalších faktorů, které ovlivňují toto rozhodnutí

Rodičovství s sebou kromě citové investice nese i finanční nároky. Nástup ženy na mateřskou dovolenou vede k poklesu příjmů rodiny. Často tedy dochází k tlaku na

mužskou část populace, která se stává hlavním živitelem rodiny. A v tuto chvíli je ideální, aby měl hlavní živitel domácnosti dokončené vzdělání a stabilní zaměstnání.

Jak jsme již uvedli, téma mateřství je všeobecně ve společnosti velmi citlivé a záleží na každé ženě, čemu dá v životě přednost a jak si uspořádá priority v životě. V porovnání s jinými evropskými zeměmi má Česká republika poměrně vysokou porodnost. Země s nejnižší porodností Evropy jsou Španělsko a Itálie, zde na jednu ženu připadá 1,32 dítěte, další země jsou pak Řecko a Portugalsko s 1,38 dítěte na jednu ženu. Je tedy vidět, že se jedná spíše o státy jižní Evropy [Zpráva o rodině 2020: 61].

5.3.3. Změna genderových rolí

Tato podkapitola se zabývá tématem genderových rolí v rodině, které je v současné době aktuální a hojně diskutované. Můžeme to například vidět v reklamě na potravinářskou značku, kde holčička na konci říká: „A od kdy umí táta péct?“ To poukazuje na proměnu genderových rolí v péči o domácnost a potomky, která je patrná v mnoha rodinách v dnešní společnosti. Genderové role v péči o potomky se stávají méně striktní a muži se čím dál více aktivně podílí na péči o děti od jejich narození. Existují však biologické rozdíly, jako je možnost kojení, které jsou jedním z faktorů, které ovlivňují rozdělení úkolů v péči o děti.

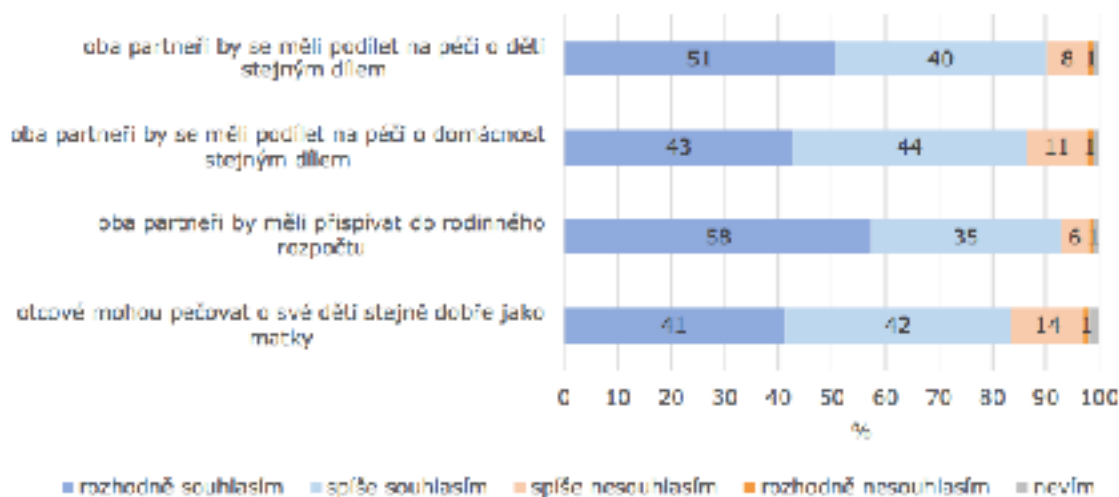
Velmi zajímavě o této problematice pojednávají autoři Fiedlanderová a Tuček v knize *Češi na prahu nového tisíciletí* [2000] v kapitolách, kde narážejí na rozdělení péče o rodinu a domácnost. Genderové nerovnosti jsou kulturně určené rozdíly mezi ženou a mužem často na základě biologických předpokladů. Tyto nerovnosti se často uplatňují v rodině a prohlubují se s příchodem potomků. Mnoho lidí ve společnosti předpokládá, že s rolí ženy je spojena role mateřská, která na sebe váže péči nejenom o dítě, ale také o domácnost. S mužskou rolí se často pojí hlavně zaopatření rodiny a vydělávání peněz [Tuček, Fiedlanderová 2000: 98]. „Dělba či sdílení rolí mezi muži a ženami i matkami a otci se stává ústřední otázkou, která má přirozeně velký dopad na dítě, jeho vývoj a výchovu. Přitom je ovšem v současných vyspělých společnostech řešena především s ohledem na ekonomickou stránku věci a trh práce.“ [Zpráva o rodině 2020: 145]. Situaci si můžeme vyložit i tak, že v „tradičním“ modelu společnosti je za živitele považován muž, který se snaží zaopatřit rodinu a jde tedy o tzv. jednopříjmový zdroj. Žena tedy zaujme roli

pečovatelky o děti/rodinu a stará se o chod domácnosti. Může se ovšem stát, že otec vlivem mnoha událostí o příjem přijde.

Pokud se zaměříme na proměny genderových rolí v rodině v České republice, tak lze pozorovat, že sociální systém podporuje spíše tradiční model rozdělení genderových rolí v rodině, kdy žena pečuje o děti a domácnost a muž zajišťuje živobytí. To je patrné z délky trvání mateřské dovolené, která je v porovnání s jinými, a hlavně západními zeměmi nadstandardní. Je otázkou, jaký vliv, zda pozitivní či naopak to má na ženy a děti. Návrat ženy na trh práce po několikaleté rodičovské je zajisté komplikovaný. Ovšem je možné si všimnout, že i v České republice začíná být obvyklý model pracující matky stejně jako je to běžné v západních zemích. I když často pouze na částečný úvazek, tím pádem do rodinného rozpočtu přispívá méně než muž, ale podstatné je, že přispívá. Pro nás je stále typičtější nepracující matka na delší rodičovské dovolené, což ale nebylo pro Českou republiku vždy typické. V období socialismu šly děti v brzkém věku do jeslí, či jiných institucí a ženy se vracely do práce poměrně brzy po porodu.

V případě, že je matka částečně nebo úplně pracující, pak zde často bývá muž ten, který zastupuje roli matky a pomáhá s chodem domácnosti a více se angažuje při péči o děti. „I v českých médiích byl obraz aktivního otce pečujícího o svoje dítě od kojeneckého či batolecího věku v posledních desetiletích prezentován či dokonce propagován, často v souvislosti s rodičovskou dovolenou a následně i s čerpáním dávky otcovské poporodní péče.“ [ibid.]. Níže pro zajímavost přikládáme graf o představě rodičů a dělbě práce v rodině. Je důležité si uvědomit, že míra zapojení otce do péče o děti se liší v závislosti na věku dětí a specifických podmínkách každé rodiny. U starších dětí je obvykle snazší o zapojení otce diskutovat a aktivně ho do ní zapojovat.

Představy rodičů o dělbě rolí a péči o děti (v %)

N = 777, rodiče s nezacpatřenými dětmi.

Zdroj: MPSV, 2020

Často ve společnosti nebo médiích slyšíme společně s genderovým rozdělením rolí také pojem krize mužství. S příchodem emancipace žen se začala měnit i role muže a dochází k „znejistění mužů ohledně jejich místa v současném, čím dál rychleji se měnícím světě, ale i ve vlastní rodině – v partnerství a rodičovství. Někteří autoři, či osobnosti, vystupující v odborných diskusích či mediálním prostoru, hovoří o krizi mužství.“ [Zpráva o rodině 2020: 152]. Každý autor nahlíží na krizi mužství jinak a samozřejmě záleží i na oboru, zda se jedná o psychologa, sociologa nebo antropologa. Většina autorů se ale shodne, že krize mužství spočívá v psychické nedozrálosti mužů, což se následně odráží na chování mužů ve společnosti a na postojích spojených s rodinným životem. Někteří badatelé za úpadkem společnosti vidí právě krizi mužství. Zaznamenáváme nárůst sociálních problémů, jako je rozpad manželství, fyzické násilí páchané na ženách a dětech, nebo obyčejnou ztrátu morálky v podnikatelském a politickém prostředí. Zajímavý je názor Zimbarda a Coulombové, kteří dnešní mladé/dospívající muže považují za „ztracenou generaci“ [Zimbardo a Coulombová 2017]. Z jejich výzkumu je tedy jasné, kam dle jejich názoru společnost směřuje, a jak vysoký tlak je na jednotlivce v oblasti osobního, pracovního a rodinného života, a hlavně jak důležité je tyto životy skloubit dohromady, aby vše správně „fungovalo“.

6. Shrnutí

Závěr naší teoretické části využijeme k shrnutí a sdílení poznatků, které jsme si utvořili během rešerše a psaní teoretické části. V teoretické části práce byla představena klíčová témata spojená s rodinou, která ukazují, jak se rodina vyvíjela v čase a jak ji vnímá dnešní společnost a různí badatelé. Tato kapitola slouží jako rámec pro navazující vlastní výzkum v praktické části. Je jasné, že téma rodiny je natolik obsáhlé, že by si každý aspekt zasloužil vlastní studii.

Jak je z práce patrné, koncept rodiny je velmi dynamickým ukazatelem společnosti a neustále se vyvíjí. Nicméně je důležité říci, že určité prvky zůstávají stále stejné a pokud již dochází ke změně, je naprosto minimální. S jistotou můžeme říci, že každá rodina funguje jinak a k určitým tématům se staví odlišně. Toto bude předmětem naší praktické části. Jak jsme již zmínili v úvodu práce, cílem výzkumu je zjistit, jak respondenti vnímají fungování své rodiny a zda se přiklánějí spíše k tradičnímu nebo modernímu modelu rodiny.

V empirické části diplomové práce popíšeme metodologii výzkumu, výsledky, které jsme shromáždili, a provedeme komparaci vnímání rodiny respondenty s koncepty tradiční a moderní rodiny, o kterých pojednávala část teoretická. Zaměříme se na indikátory jako je velikost a složení rodiny, genderové rozdělení péče o děti a domácnost a další. Na základě těchto informací budou popsány rozdíly v pojetí rodinného života a dynamika jednotlivých rodin. Zároveň zhodnotíme, zda se představa rodičů o jejich rodině shoduje s koncepty tradiční a moderní rodiny a zda se respondenti správně ztotožnili s těmito koncepty.

II. Výzkumná část

7. Vlastní výzkum

Tato kapitola se bude věnovat přímo našemu výzkumu, který probíhal u rodin s malými dětmi, v průběhu léta 2024, jak blíže popíšeme v následující kapitole. Nejdříve bude popsána metodologie a kritéria pro výběr respondentů. Jako respondenti byli osloveni rodiče, kteří mají děti do věku 5 let. Blíže bude popsán výzkumný vzorek v následujících kapitolách. Pro svou práci jsme si připravili níže uvedené výzkumné otázky:

- 1) Jaká je představa dnešních rodičů o rodině?
- 2) Řekli by o své rodině, že se podobá konceptu tradiční či naopak post/moderní rodiny?
- 3) Pokud lidé svou rodinu nebo hodnoty chápou jako „tradiční“, co to pro ně znamená?

Výzkumné otázky, a hlavně jejich vyhodnocení a porovnání vychází z naší rešerše literatury, kterou jsme použili pro naši teoretickou část. Podrobně bude vše rozebráno v kapitole diskuze“ A v kapitole závěr shrneme celé naše bádání. Celá praktická část byla sondou do rodinného života, stále v celku čerstvých rodičů dnešní doby.

7.1. Metodologie

V úvodu je nutné poznamenat, že byly dodrženy etické zásady práce. Účastníci byli seznámeni s tématem výzkumu a hlavními body, na které se práce zaměřuje. Dále byli ujištěni, že vše bude do diplomové práce přepsáno anonymně. V závěru bylo požádáno o informovaný souhlas a o souhlas s nahráváním.

Pro výzkumnou část v diplomové práci jsme zvolili kvalitativní výzkum a přesněji tedy polostrukturovaný rozhovor. Miovský uvádí: „U polostrukturovaného interview tedy máme definované tzv. jádro interview, tj. minimum témat a otázek, které má tazatel za povinnost probrat. Máme tak určitý stupeň jistoty, že všechna tato témata probrána skutečně budou. Liší se tak obvykle pořadí, drobné nuance ve znění a stylu pokládání otázek apod. Na toto jádro se pak nabaluje množství různých doplňujících témat a otázek, které se tazateli jevily jako smysluplné či vhodně rozšiřující původní zadání.“ [Mioviský

2006: 160]. Okruhy témat byly připraveny a promyšleny předem, aby mohl být rozhovor korigován a byla získána data, která jsou relevantní pro naši diplomovou práci, ale zároveň byl dán prostor respondentům se otevřít a rozprávět o jejich rodinné situaci. První okruh otázek byl na osobní údaje respondentů a další již na zkoumanou problematiku. Připravené okruhy otázek byly zpracované do tabulky a vloženy do příloh, stejně tak tabulka kódování. Naše rozhovory byly vždy nahrávané a následně přepsané k podrobnější rešerši. Při přepisu jsme rozhovory anonymizovali, vzhledem k osobním údajům o každé rodině. Anonymizovali v tomto případě znamená změna jmen a smazání citlivých údajů jako jsou jména dětí atd.

Rozhovory probíhaly u respondentů doma a často za chodu domácnosti, tedy s dětmi po boku. Některé proběhly na dětských hřištích, taktéž za přítomnosti dětí. Rozhovory trvaly v průměru 30 min (v rozmezí 20 - 45 min.). Od všech jsme získali potřebné údaje a nikdo neměl problém odpovědět na položené otázky. Díky tomu, že byly otázky otevřené jsme se často dostali s respondenty i k jiným tématům, než na které jsme se ptali, ale vždy se to drželo tématu rodiny a často to byly zajímavé pohledy na určitou věc.

K přepisu rozhovorů byl použit program Transcribe a rozhovory byly následně upravené do výsledné podoby. Jednotlivé části/odpovědi se většinou týkaly jedné otázky, které jsme si okódovali a následně jejich úryvky použili v části diskuze, kde shrnujeme náš výzkum. Hendl popisuje kódování následovně: „Kódováním se rozumí rozkrytí dat směrem k jejich interpretaci, konceptualizaci a nové integraci.“ [Hendl 2005: 246]. V další kapitole podrobněji uvádíme, s kým jsme výzkum prováděli.

Otázky byly pokládány oběma v páru najednou. Z pohledu výzkumníka bylo zajímavé, že primárně většinou odpovídaly ženy a muži se maximálně snažili rozhovor doplnit o své názory. Často také respondenti odpovídali dle svých osobních zkušeností. Například počet dětí v tradiční rodině brali podle toho, z kolika dětí byli jejich prarodiče apod. Je tedy možné si všimnout, aby mohli odpovědět na pro ně abstraktní pojem tradiční nebo moderní, vždy si to stáhli ke své rodině a dle toho uvažovali nad odpovědí.

7.2. Výzkumný vzorek

Jako výzkumný vzorek byly zvoleny rodiny s dětmi do pěti let věku. Pro tuto diplomovou práci a přesněji její výzkumnou část bylo vybráno deset rodin s dětmi do pěti let. Všechny rodiny pocházejí z České republiky a aktuálně s dětmi žijí v Čechách. Abychom získali více různorodých dat, snažili jsme se vybrat rodiny z různorodých socioekonomických sfér, pracující vs. nepracující matky, rodiny s jedním dítětem nebo více dětmi, matku samoživitelku. Všechny respondenty jsme před rozhovorem alespoň trochu znali a nebylo tedy těžké se s nimi bavit o často osobních věcech či názorech.

7.2.1. Charakteristika rodin

V této kapitole budou krátce představeni respondenti a s nimi spojená data, která jsme během našeho rozhovoru zjistili. Důležité je zopakovat, že v rámci anonymizace jsme jména změnili a respondenti níže vystupují pod pseudonymy. Tato kapitola v podstatě slouží jako základ pro osmou kapitolu s názvem Diskuze, kde podrobně rozebereme výsledky výzkumu.

Pavλίna a Libor

Manželé žijící v Liberci, v manželství tři roky a aktuálně mají syna 3,5 měsíce. Pavlíně je 29 let, má vysokoškolské vzdělání - titul Ing. a Liborovi 34 let a také má vysokoškolské vzdělání - titul Bc. Pavλίna je aktuálně na mateřské dovolené a její manžel Libor je OSVČ, osobní trenér. Rodinný stav při početí byl manželství.

Během našeho rozhovoru jsem zjistila, že se považují za moderní rodinu, i když vzhledem k věku syna, který je opravdu malý a kojenný, je matka plně v domácnosti a zastává většinu práce okolo rodiny. Velikou výhodou pro rodinu je podnikání manžela, který se může v případě potřeby přizpůsobit časovým potřebám rodiny. Zároveň se jich týká téma částečného návratu matky do práce. Pavλίna se chce vracet od půl roku syna na 2 až 3 hodiny týdně k tréninku dětí. Časem uvidí, ale jsou otevřeni i k častějšímu hlídání a zapojení Pavlíny do většího pracovního nasazení, v tomto případě k manželovu podnikání. Aktuálně využívají služby uklízečky a rádi by četnost jejich návštěv zvýšili a případně

využili také služeb hodinového manžela, aby jim odpadla péče o domácnost a mohli se věnovat více synovi nebo byznysu.

Tradiční rodinu oba chápou jako manželé (muž – žena, sezdaní dle jejich slov), 2 děti a muž výhradně vydělává peníze, žena se stará o domácnost a časem se vrací do práce, ovšem péče o domácnost jí zůstává. Vstup do manželství závisí dle nich například i na době studia, ale v průměru to vidí cca na 27 až 28 let. Také si pod pojmem tradiční rodina představí společné bydlení s rodiči/prarodiči, případně jejich daleko větší pomoc s chodem domácnosti. Pod pojmem moderní rodina si představí homosexuální páry, singles matky apod. A pomoc rodiny spíše menší.

Dle jejich názoru i v budoucnosti bude sňatek důležitý minimálně z právních důvodů. Věk početí si myslí, že je ideální od 27 do 32 let, ale sami uvádí, že je zřejmé, že se věk početí dětí vinou společnosti dost posouvá, což není dle jejich názoru úplně v pořádku. Jako ideální počet dětí uvádí 2 až 3, ale jsou si vědomi toho, že přibývá párů, které se rozhodnou děti nemít a je to za ně v pořádku.

Ivana a Štěpán

Manželé žijící v Liberci, v manželství šest let. Mají dvě dcery - necelých 5 let a 3 roky. Ivaně je 31 let, ukončené vzdělání má s titulem DiS. oční optik, ovšem před mateřskou pracovala v marketingu. Štěpánovi je 34 let, má středoškolské vzdělání, ukončené maturitou a pracuje v rodinné firmě jako obchodní zástupce. Ivana je aktuálně na rodičovské dovolené, ale v následujících měsících se bude vracet do práce. Rodinný stav při početí byl manželství.

V rámci našeho rozhovoru vyplynulo, že svou rodinu považují za moderní s tradičními prvky. Tradiční rodinu si představují jako rozšířenou rodinu, která žije vícegeneračně pohromadě se vzájemnou pomocí. Věk pro založení rodiny vidí Ivana hned na prahu dospělosti kolem 18 let, kdežto v moderní rodině si myslí, že to je od 25 let a dál a Štěpán dokonce od 30 let dál. Shodli jsme se, že u mužů je celkově hranice pro založení rodiny posunutá. Svou rodinu z části považují za tradiční, protože děti měli po svatbě. Rodina Ivany jim často vypomáhá, hlavně s hlídáním a Ivana je po celou dobu doma s dětmi a má na starosti chod domácnosti, kdežto Štěpán vydělává peníze a stará se o „mužské“ práce jako je péče o auta, zahrada atd. Moderními prvky mysleli věk při založení

rodiny a osobně bych řekla otevřenost k tématům jako jsou stejnopohlavní páry v roli rodičů, brzký návrat matek do práce, otec na rodičovské apod. Z rozhovoru jsem zjistila, že kdyby je čekalo rodičovství znovu, některé věci by udělali jinak a Ivana by se třeba částečně vrátila do zaměstnání.

Představa o dnešní rodině je taková, že k založení rodiny dochází později a dle jejich názorů už sňatek není podstatný, a to samé početí dětí. Došli jsme k tomu, že se často začínají objevovat bezdětné páry. Pokud se ale pár rozhodne pro děti, tak vidí jako ideální počet 2 děti.

Vanda a Karel

Čerstvě sezdaní manželé žijící v Praze, kteří mají dceru ve věku 13 měsíců. Oba manželé mají vysokoškolský titul - Ing. Vandě je 26 let a Karlovi 34 let. Vanda je nyní na rodičovské dovolené a před nástupem na mateřskou dovolenou pracovala jako výkonná asistentka v IT firmě. Karel pracuje jako datový analytik ve výzkumné organizaci. Při početí dcery byli nesezdaní a svatbu měli v době, kdy byl dceři rok.

Na otázku, jak funguje jejich rodina potažmo domácnost, kdo je doma s dcerou, a kdo vydělává peníze, mi bylo odpovězeno v celku jednoznačně a to, že Vanda se stará o domácnost a dceru a Karel je hlavní osoba, která vydělává. Ovšem jako ve většině rodin, se kterými jsem dělala rozhovor, mi bylo sděleno, že i přes toto jasné a v celku tradiční rozdělení, muž vypomáhá s chodem domácnosti ve volných chvílích, takže žena je plně zastupitelná, protože muž si umí uvařit, vyprat a postarat se o dceru. Pokud jsme se hlouběji bavili o genderovém rozdělení rolí, tak se dá říci, že existují činnosti, který vykonává jenom jeden, jako například péče o auto je čistě mužská záležitost, ale sám Karel přiznává a považuje to se smíchem za domácí práce, že v životě nepečoval o kytky. Vzhledem k tomu, že rodinu v blízké době čeká stěhování za Prahu do domu, si Karel uvědomuje, že ho čekají další „mužské“ práce, spojené s péčí o dům, zahradu atd.

I přesto, že Karel zvládne zastoupit péči o dceru, tak o výměně rolí a o Karlově nástupu na rodičovskou dovolenou se manželé bavili, ale není to absolutně aktuální z finančních důvodů. Ale mají kolem sebe poměrně dost manželských párů, kde pracují oba rodiče a muž je i na rodičovské dovolené. A oběma z páru přijde nástup otce na rodičovskou dovolenou jako normální. Rodina má ovšem velikou výhodu hlídacích

babiček, které nejsou vázané svou prací, a i přesto, že je mají v jiném městě, babičky hojně jezdí vypomáhat. Vanda odpovídala, že se jí to hodilo na počátku, kdy byla po císařském řezu a hodně jí jezdila pomáhat její maminka.

Tradiční rodinu si Vanda představuje jako rodinu se dvěma dětmi s věkovým rozdílem 4 až 5 let a věk matky při početí 25 až 30 let s tím, že manželství před početím je samozřejmostí. S tím, že je jasná pomoc širší rodiny. Moderní rodinu si představuje jako pár, který nemusí být sezdaný, mají jedno dítě a věk matky při početí byl přes 30 let, bez větší pomoci širší rodiny. Karel jako první respondent odpověděl, že by k moderní rodině jednoznačně přiřadil využití externích služeb jako chův anebo dětských skupinek/jeslí. A také si pod moderní rodinou již umí představit rodinu, ve které se lidé domluví, že budou bezdětní a dle Karla to už rodina (bez dětí) je.

Otázka, zda svou rodinu považují za moderní nebo tradiční pro ně byla oříšek a Vanda odpověděla, že něco mezi. Vzhledem k rozdělení rolí v rodině a vzdálenosti rodiny a tím, že nebyli při početí sezdaní. Karel odpověděl, že má blíž k tradiční, byť asi úplně nesplňují všechny body, jak by taková rodina měla vypadat. Poslední otázka byla, jak vidí rodičovství ve společnosti do budoucna a manželé se shodli, že to je hodně individuální a záleží v jaké sociální bublině člověk žije. Dle nich v tom hrají roli finance, studium apod. Ale jak již zmínili, tak je to i trend bezdětných rodin, zmínili rodiny, kde jsou rodiče homosexuálové a dotazovaní s touto formou vztahu nemají žádný problém, a naopak tomu fandí. Vanda zmínila, že si myslí, že se lidé často rozhodnou mít jedno dítě a na plno se mu věnovat.

Laura a Petr

Nesezdaný pár žijící v Praze, který má dva syny ve věku necelé 2 roky a 4 roky. Lauře je 36 let, pochází ze Slovenska, ale trvale žije s rodinou v Praze, má vysokoškolský titul Bc. Aktuálně je na rodičovské dovolené, ale k tomu má půl úvazek v oboru HR v korporátní firmě. Petrovi je 36 let, pochází z Brandýsa nad Labem, ale žije v Praze a vzdělání má středoškolské ukončené maturitou. Zaměstnan je taktéž ve stejné korporátní firmě. Ve vztahu jsou 15 let.

Tento pár byl první, kde byla pro výzkum k dispozici pracující matka, která v podstatě nepřestala pracovat po čas mateřské a rodičovské dovolené. Velmi zajímavé pro

bylo zjištění, že nejde o finance, ale o udržení si pozice a o jistotě mít se kam vrátit po rodičovské dovolené. Svou rodinu považují za moderní vzhledem k tomu, že matka pracuje, jsou na děti sami bez možnosti hlídání, mají dvě děti, jsou nesezdaní a při početí byli dle jejich slov již starší. Tradiční rodina pro ně znamená velký okruh blízké rodiny, která si vypomáhá, naopak moderní rodina je pro ně nukleární rodina bez větší možnosti hlídání. Věk početí u tradiční rodiny vidí velmi brzy, a to klidně již okolo 18 let. V dnešní době si myslí, že se to hodně posunulo ke třicítce, ale domnívají se, že se to dále již nebude posouvat, že se spíše lidé rozhodnou děti nemít. Ideální počet dětí si myslí, že jsou 2.

Je to také první rodina, kde rozdělení genderových rolí ovlivnil covid a to, že partner po čas mateřské dovolené ženy byl s nimi doma a měl homeoffice. Tím pádem více mohl vypomáhat s chodem domácnosti a péčí o dítě na denní bázi. Jak respondenti uvedli, péči o rodinu a děti nemají absolutně rozdělenou a záleží, jak se domluví. Jediné, co rodina uvádí jako čistě mužskou práci, je péče o auto, to je však způsobeno tím, že Laura nemá řidičský průkaz, a tak péče o auto jde mimo ni.

Také to byli první respondenti, kteří nejsou sezdaní. Svatbu dlouhou dobu neviděli jako nutnost a stále si myslí, že mimo právních věcí, které jsou spojené s manželstvím v tom není benefit. Ale s postupem času a životními zkušenostmi (např. vážnější úraz manžela) jim došlo, že z právního hlediska i kvůli dětem je manželství lepší varianta a nyní o tom uvažují.

Nora a Matěj

Nesezdaný pár pocházející z Ostravy, ale trvale žijí v Praze. Mají dceru 2,5 roku. 11 let žili v Anglii, kde se dcera narodila a žila do svého půl roku, následně se přestěhovali do Prahy. Noře je 33 let a má vysokoškolský titul Bc. Aktuálně je na rodičovské dovolené a příležitostně má brigádu. Brzy se bude vracet do zaměstnání. Matějovi je 37 let, vzdělání má středoškolské, ukončené maturitou. Pracuje jako obalový inženýr ve firmě, která vyrábí pneumatiky.

Rozhovor s Norou a Matějem byl v celku stručný a vyplynulo z něj, že se považují za moderní rodinu, a to hned z několika důvodů, které odpovídají konceptu rodiny moderní. Žijí v Praze, daleko od rodiny, která jim vypomáhá minimálně. Nora byla po celou dobu s dcerou doma a Matěj obstarával finance, ovšem pokud by finančně

výhodnější byla práce matky, neměli by problém si role vyměnit a Matěj by zůstal s dcerou doma. Nora k tomu dodala, že si to umí bez problému představit, ale až u dítěte staršího jednoho roku, kdy není zcela závislé na matce a plně kojené. Péči o domácnost nemají genderově rozdělenou a domlouvají se na tom, co kdo udělá podle situačních a časových možností. Péče o domácnost tedy nepadá na bedra pouze Nory, ačkoliv je doma. Další prvek vykazující známky moderní rodiny u nich je, že nejsou sezdaní a ani o svatbě neuvažují. Jejich momentální počet členů v rodině je podle nich ideální a často se s tříčlennou rodinou setkávají i ve svém okolí. Myslí si, že je to způsobeno věkovou hranicí početí prvního potomka, která se stále posouvá a na další rozrůstání nezůstává čas ani energie, proto zůstanou pouze u jedináčka.

Pod tradiční rodinou si představují pouze nukleární rodinu, skládající se z rodičů a potomků, která má velmi blízký vztah i s rodinou širší, která je nápomocná a udržuje s ostatními členy rodiny pravidelný styk. Ideálním věkem pro početí je podle nich zhruba 18 let. U moderní rodiny si myslí, že se věková hranice ženy posouvá k 30 letům, proto se i oni považují za moderní v tomto směru. U mužů, dle jejich slov, na věku nezáleží a počít potomka mohou klidně i v 50 letech a je to v pořádku. Zároveň je pro ně znak moderní rodiny také to, že ženy jdou do popředí a i během mateřství dostávají větší šanci na nějakou seberealizaci.

Ohledně mateřské a rodičovské mají také zkušenosti z Anglie, kde s dcerou žili do jejích šesti měsíců. Zde je daleko otevřenější přístup státu a zaměstnavatelů pro návrat matek do práce brzy po porodu.

Alena a Jindřich

Manželský pár žijící v Praze. Oba manželé jsou vysokoškolsky vzdělaní - lékaři. Aleně je 27 let a Jindřichovi 28 let. Mají dceru ve věku téměř 3 let. V době početí byli již manželé. Alena už není na rodičovské dovolené a aktuálně studuje PhD., kde v rámci studia má v zaměstnání úvazek 0,2 a 0,3 na grantu. Jindřich pracuje v pražské nemocnici jako lékař a je v kmeni, kdy pracuje na své atestaci.

Tuto rodinu jsem si vybrala záměrně, jelikož jsem tušila, že dynamika rodiny dvou lékařů bude zcela specifická a rozdílná od rodiny, kde rodiče vykonávají jiná povolání, které neobnáší noční služby a dlouhé studium. Specifikem této rodiny je také to, že Alena

dokončovala vysokoškolské vzdělání již v pokročilém stupni těhotenství a kvůli tomu se rozhodla posunout svou lékařskou praxi a získání atestace. Aby však zúročila již nabitě vědomosti ze studií a rostla v oboru i při mateřství, rozhodla se pokračovat ve studiu PhD.

Jak jsem již psala, oproti mým ostatním respondentům měla tato rodina jinou dynamiku a hodně se vše odvíjelo od práce manžela. Ovšem pokud jsme se bavili o rozdělení péče o domácnost, tak primárně doma byla Alena a dcera od 23 měsíců docházela do dětské skupinky. Začínala na dvou dopoledních a časem začala chodit každý den v týdnu. Jindřich je od počátku primární živitel rodiny. Sám přiznal, že první rok bral více služeb, aby rodinu uživil, tím pádem byl méně doma. Zároveň se oba ale shodli, že všechny práce okolo domácnosti vykonávají spolu a zajímavé bylo, že jsem se u tohoto páru poprvé setkala s názorem, že nevěří na genderové rozdělení práce a žádná práce jim nepřijde čistě ženská nebo mužská. Alena vozí auto do servisu, což by se dalo považovat za pánskou věc a Jindřich zvládne péči o dceru se vším všudy. Také jsem se poprvé setkala s velmi otevřenou debatou ohledně muže na rodičovské dovolené, kde Jindřich by velmi rád s dalším dítětem nastoupil na rodičovskou dovolenou a Alena je tomu otevřená i vzhledem k tomu, že jí bude čekat návrat do profese a také specializační kmen a atestace. Zároveň se snaží využít výpomoc rodiny, ale spíše za ní dojíždějí do jiného města.

Tradiční rodina je pro ně manželský pár, který bydlí poblíž své rodiny a využívá jejich pomoci a věk rodičů v době početí je okolo 25 let a žena je doma a veškerá starost o domácnost spadá na ni, kdežto muž pouze zaopatřuje finanční stránku. Za moderní pak považují to, kde věk při početí je od 30 do 40 let. Matka se může brzy navracet do práce, a proto využívají dětských skupinek a dalších alternativních možností. Sami sebe nedokáží jasně zařadit ani k tradiční, ani moderní rodině. Z obou konceptů mají něco. Podle nich si dnes i moderní rodiny přebírají tradiční prvky. U nich je tímto tradičním prvkem například nízký věk při založení rodiny a touha po několika dalších potomcích. Zajímalo mě, jaký převažuje názor na rodinu mezi lékaři obecně, proto jsem se zeptala, jak jsou na tom s rodinami jejich kolegové. Dozvěděla jsem se, že oni jsou mezi lékaři spíše výjimkou, jelikož většina jejich přátel z oboru, ještě rodiny nezaložila.

Otázka homosexuálních rodičů vyvolala u toho páru velkou debatu ohledně stigmatizace těchto osob a vlivu na jejich potenciální děti, ale oba jsou pro to, aby homosexuální páry měly možnost adopce potomka a tomuto konceptu fandí.

Osobně musím říci, že tento rozhovor pro mě byl jeden z nejzajímavějších, tak jak jsem předpokládala. Manželé byli velmi otevření ke všem tématům a pokud bychom se nedrželi předem stanovených otázek, tak rozhovor s nimi by byl na hodiny.

Lucie a Pavel

Lucie a Pavel jsou čerství manželé žijící v Třemošné u Plzně. Lucii je 31 let a Pavlovi je 34 let. Mají dva potomky ve věku 2 roky a 7 měsíců. První dítě se jim narodilo, když byli nesezdaní a druhé již do manželství. Pavel má středoškolské vzdělání, ukončené maturitou a pracuje jako strážník městské policie v Plzni. Lucie má také středoškolské vzdělání s maturitou, aktuálně je na rodičovské dovolené a před mateřstvím pracovala na administrativní pozici v pojišťovně.

Vzhledem k malému miminku je uspořádání rodiny podle všeho „tradičnější“ a Lucie je doma a stará se o rodinu, zatímco Pavel je primární živitel rodiny. Zároveň ale ve svém volném čase vypomáhá Lucii s péčí o domácnost a děti, aby mohla mít čas na své koníčky. Čekají, zda od září dcera nastoupí do dětské skupiny. Výpomoc rodiny hodnotí velmi kladně a rodiče od Lucie si děti berou velmi často a pravidelně, vzhledem k plně kojenému synovi se jedná především o pomoc se starší dcerou. Z manželovy strany je pomoc menší, neboť bydlí dál od rodiny.

Dle jejich slov u nich ke genderovému rozdělení prací úplně nedochází, protože Lucie se stará jak o auto, tak o zahradu, kterou společně mají. Zároveň Pavel zvládá úklid, vaření a péči o děti. Oběma toto uspořádání domácnosti vyhovuje.

Tradičním prvkem je zde to, že rodina neuvažovala nad nástupem otce na rodičovskou. Jedním z důvodů jsou finance, ale zároveň postoj otce. Pavel tvrdí, že matka by měla být minimálně první rok doma, vzhledem k tomu, že žena často kojí a je obecně biologicky nastavená na péči o dítě, přijde mu to tedy proti přírodě, aby bylo dítě odloučeno na delší čas. Lucie s tím v podstatě souhlasila, ale sama řekla, že si umí představit ženu, která má důležitou pozici nebo rozjetou kariéru, a tak se brzo vrátí do pracovního života.

Tradiční rodina je dle nich vícegenerační rodina, která případně žije blízko sebe (například v jedné obci). V moderní to vidí tak, že vzdálenost rodiny a prarodičů či jiných členů je daleko větší. Také si myslí, že v tradiční rodině bylo více dětí a v moderní se počet

děti stále snižuje. Zajímavý je postoj Lucie, podle ní moderní rodiny mají více možností, jak trávit čas s dětmi, případně, jak ho může trávit celá rodina, a tak si toho dopřávají více (návštěva restaurací, dovolené atd.). Co se týče věku zakládání rodiny, oba manželé se shodují, že dříve rodiče měli děti do cca 25 let a bylo to zcela běžné, nyní se to posouvá ke 30 letům a výše. O sobě si myslí, že jsou moderní rodina, protože nežijí s vlastní rodinou, byť jí mají blízko, alespoň z matčiny strany. Moderním prvkem je u nich také fakt, že první dítě přivedli na svět nesezdání, druhý potomek se sice narodil již po svatbě, ta však probíhala v pokročilém stupni těhotenství. Oběma rodičům bylo v době zakládání rodiny kolem 30 let.

Při otázce, jaká je budoucnost české rodiny si myslí, že ideální počet dětí je 2 až 3, ale počet dětí se bude snižovat. A že rodiče by měli mít děti ve věku 21 až 25 let. Ohledně sňatku se nemohli shodnout, pro Lucii je to důležitý aspekt společného soužití, ale Pavel na to neměl názor, přiznal, že existují důvody, proč by sňatek měl být důležitý, ale osobně to pro něj nebylo nějak důležité téma. Stejně rozdílný názor měli na rodičovství stejnopohlavních rodičů. Lucie s tím stejně jako většina mých respondentů neměla problém, pokud jsou děti materiálně i emocionálně zajištěny. Pavel s tím nesouhlasil, protože je to proti přírodě a nepřišlo mu to v pořádku.

Klára a Zdeněk

Partneři žijící v Praze, ale oba pocházejí z Liberce. Jsou manželé 3 roky a mají 2 dcery. Starší jsou 3 roky a mladší 1,5 roku. Kláře je 29 let a manželovi Zdeňkovi je 31 let. Klára má vysokoškolské vzdělání - Mgr. A manžel má středoškolské vzdělání, ukončené maturitou, ale má těsně před státní závěrečnou zkoušku na bakalářském studiu. Klára je aktuálně na rodičovské dovolené a před nástupem na mateřskou dovolenou pracovala jako personalistka v nemocnici. Zdeněk je specialista v projektovém managementu. V době početí starší dcery byli nesezdání a při početí druhé dcery byli již manželé.

Klára je doma s oběma dětmi, ale od září starší dcera nastupuje do školky, a tak čekají, jak se jim změní dynamika rodiny. Zdeněk primárně vydělává peníze. O domácnost a děti tedy pečuje Klára, ale Zdeněk jí umí plně zastoupit a volný čas tráví s dětmi, tím pádem má Klára čas na sebe nebo péči o domácnost. Zároveň odpověděli, že u nich úplně nefunguje genderové rozdělení rolí, například večeře vaří Zdeněk, na druhou stranu o auto

pečují oba anebo některé úpravy bytu/technické věci zvládá žena. V rámci rodiny využívají služby chůvy, protože prarodiče bydlí v jiném městě a jsou pracující, takže pomoc z jejich strany je minimální.

Zdeněk na otázku, co si představí pod pojmem tradiční a moderní rodina odpovídá, že tradiční rodina je vícegenerační, kdy prarodiče vypomáhají mladým a ideální počet je 2 až 3 děti. Klára dodává, že dětí by mohlo být klidně více. V moderní rodině se shodují, že často vypomáhají externí služby jako chůvy, případně skupiny, jesle. Věk rodičů vidí v tradiční rodině dřívější a v moderní později, klidně přes 35 let. Dle jejich slov svou rodinu vidí někde na pomezí. Děti měli v celku brzy, ale v počátku nebyli sezdaní, rodinu mají daleko, další moderní prvek je využívání chůvy.

Kdyby se jim to finančně vyplatilo, tak si otec umí představit se vystřídat po roce a půl - tedy v půlce rodičovské, kdy jejich děti již nebyly kojené a rád by nastoupil na rodičovskou. Předtím věří, že z biologického hlediska je vhodnější, aby byla žena doma, ale s ženou se shodli, že je fajn, pokud má žena zájem a chce se realizovat i mimo mateřství, aby k tomu měla prostor. Zajímavý názor mají na budoucnost rodičovství, kdy si uvědomují, že mladí lidé díky událostem posledních let stojí v nepříznivé materiální a finanční situaci. Z toho pro ně vyplývá, že bude přibývat rodin, které se rozhodnou nemít děti anebo maximálně jedno a věk početí se bude prodlužovat. Zároveň dle jejich slov v tom hraje roli zázemí od hlídání dětí rodinou, vlastního bydlení až po dobu studia. Ohledně homosexuálních rodičů se manželé neshodli. Klára tomu fandí a doufá, že se o tom ve společnosti bude více mluvit a bude to časem absolutní standard v pojetí rodiny. Zdeňkovi to nepřijde přirozené, ale akceptuje to.

Tereza

Tereza je 28letá matka samoživitelka žijící v Chebu. Má dceru, které jsou 4 roky. Její vzdělání je vysokoškolské - Mgr. pedagogického směru. Dcera nyní navštěvuje školku a Tereza je učitelkou na prvním stupni. Otec nebyl přítomný u rozhovoru, proto o něm nejsou bližší informace. V době početí nebyli sezdaní.

Terezu jsem si vybrala záměrně, protože vím, že je matka samoživitelka a neměla problém sdílet v rozhovoru svoji zkušenost. Matka s otcem dítěte žila do věku necelých dvou let dcery, následně byl otec ve výkonu trestu. Nyní je v podmínce na svobodě, ale o

dceru nejeví zájem. Tereza má stálého partnera, kterého její dcera považuje za otce, ale vzhledem k tomu, že to není biologický otec, u rozhovoru také nebyl přítomen.

Odpovědi v tomto rozhovoru byly ve vztahu k rozdělení péče o dítě a domácnost jednoznačné. Navzdory tomu, že otec bydlel s rodinou první rok a půl dcery, jeho podíl na péči o dítě a finančním zabezpečení byl minimální. Pandemie COVID-19 a nestabilní zaměstnání v gastronomii zhoršily jeho finanční situaci. Navíc již v této době nevykazoval dostatečnou zodpovědnost za rodinu. Tereza se ocitla v situaci typické pro mnoho matek samoživitelek. Zodpovědnost za péči o dítě a domácnost spočívala výhradně na jejích bedrech. Finančně se musela obejít bez podpory ze strany otce dítěte a spoléhala na státní dávky a vlastní úspory. Její zkušenost ukazuje, jak složité může být pro ženy skloubit péči o rodinu s profesním životem, zejména v případě, že se nenajde spolehlivý partner, který by se na péči podílel. Její rodina i rodiče biologického otce se aktivně podílejí na péči o dceru a matce vypomáhají s hlídáním. Přestože věří v rovnost pohlaví, v praxi zažila, jak hluboce zakořeněné jsou tradiční genderové role. Dostala se totiž do situací, kdy musela řešit záležitosti, které by za jiných okolností bez rozmyslu přenechala muži a nevěnovala by jim pozornost.

Podle Terezy je tradiční rodina charakteristická silnými vazbami mezi generacemi, kde se o děti stará širší rodina. Ideální počet dětí jsou podle ní maximálně 2 děti a věk pro založení rodiny by měl být do 25 let. Moderní rodinu vnímá jako odlišný model, který se vymyká tradičním vzorcům. Za moderní rodinu považuje například rodiny s jedním rodičem, páry stejného pohlaví, vychovávající děti nebo rodiny, kde se rodiče rozhodnou mít děti později. Svou současnou situaci samoživitelky tak vnímá spíše jako součást moderního pojetí rodiny.

Tereza považuje za důležité, aby budoucí rodiče měli stabilní ekonomické zázemí a byli emocionálně připraveni na výzvy rodičovství. Ideální by bylo, kdyby měli ukončené vzdělání, nějaké úspory a pevný vztah. Věří, že současná doba klade na mladé páry vysoké nároky, což odkládá rozhodnutí o založení rodiny. Přestože si představuje tradiční rodinu, je otevřená různým formám soužití a podporuje i možnost, aby děti vychovávali homosexuální rodiče.

Táňa a Luboš

Manželé žijící v rodinném domě v Trnové u Plzně. Věk Táni je 35 let a Lubošovi je 40 let. Mají dva syny 3 roky a 5 let. Táňa má nejvyšší vzdělání střední, ukončené maturitou a Luboš má vysokoškolské vzdělání. Táňa je stále na rodičovské dovolené, ale aktuálně má 0,5 úvazek jako pomocná síla v kuchyni a brzy se bude vracet do práce. Luboš je stavební inženýr. Obě děti se narodily jako nemanželské a manželé jsou sezdaní teprve měsíc.

V této rodině si manželé rozdělili domácí práce podle svých schopností a zájmů. Luboš se věnuje své práci a stavebním úpravám domu, zatímco Táňa pečuje o domácnost a děti. Oba se shodují, že toto rozdělení jim vyhovuje. Luboš sice neprojevuje zájem o běžné domácí práce, ale rád se stará o děti, když je to potřeba. Táňa, kromě péče o domácnost, zastává i některé mužské role, které ji baví.

Starší syn navštěvuje školku a mladší v září nastoupí také. Momentálně Táňa, díky využívání soukromé školky pro mladšího syna, dokáže skloubit péči o děti, domácnost i zkrácený úvazek. Při dětech také dodělávala maturitu a to i díky pomoci širší rodiny. S hlídáním jim vždy vypomáhaly rodiny obou manželů.

Vzhledem k financím u nich nástup otce na rodičovskou dovolenou nebyl na pořadu dne a muž se přiznal, že by ani nechtěl, vzhledem k tomu, že se straní domácích prací. Tradiční rodinu si Luboš představuje, že jsou zde jednoznačně rozděleny práce okolo dětí a domácnosti a udává, že je zde patrná nadřazenost muže v rodinné hierarchii. A početí dětí vidí manželé do 25 let. U moderní rodiny vidí všechno opačně. Početí později, využití externích služeb pro hlídání, kariéru u matky. Také uvádí moderní rodinu jako rodinu, kde se první svazek rozpadl a dále tedy žijí partneři s někým novým a případně společně jejich děti z předchozích vztahů. Svou rodinu považují za moderní, protože děti měli později a nebyli manželé, ale sami uvádějí, že mají možnost hlídání od rodiny a je u nich tradiční uspořádání rodiny.

Pro ně osobně sňatek a děti jsou důležité, ale vnímají, že přibývá bezdětných rodin a také nesezdaných párů. Zároveň si myslí, že věk v rodičovství bude naopak klesat a dětí v rodině bude méně. Sami uvádějí, že při založení rodiny hraje roli zázemí hlavně finanční, protože mít děti v dnešní době je drahá záležitost. K rodičovství homosexuálních párů se staví neutrálně. Dle jejich slov to chápou, že nechtějí být bezdětní a dle Luboše, pokud to není jenom rozmar, že chtějí mít něco co nemohou, ale opravdu to mají „srovnané v hlavě“

a dělají to s láskou, pak je to v pořádku. Návrat matek do práce se Táňi z části týkal. Sama uvádí, že v rámci pracovního trhu neměla nějak důležitou pozici a byla postradatelná, takže jí zaměstnavatel vycházel vstříc, ale uvědomuje si, že společnost na brzký návrat matek není připravená. Stát údajně dovoluje si vydělat omezenou částku, také nejsou k dispozici volné kapacity ve školkách atd.

8. Diskuze

V předchozích kapitolách jsme popsali metodologii a jak jsme došli k datům získaným v rámci našeho výzkumu od respondentů. Následně jsme krátce představili jednotlivé rodiny, se kterými proběhl rozhovor a jejich postoje a názory na položené otázky. V této kapitole podrobíme získané údaje analýze a zhodnotíme je. Jednotlivé části se většinou týkají jedné otázky a téma odpovídá na vytvořené kódování. Podkapitoly jsou doplněné o odpovědi respondentů, které potvrzují předložené informace. První otázka byla položena tak, aby se rodina představila. Jejich odpovědi jsou uvedené výše v předchozí kapitole.

Uspořádání rodiny

Tato podkapitola odpovídá otázce jak mají respondenti uspořádanou rodinu, kdo byl s dětmi doma a kdo z rodiny vydělával, případně kdo pečuje o domácnost. Zda děti navštěvují případně navštěvovaly dětské skupinky. Jednoduše bych řekla, že jde o dynamiku dané rodiny.

Všechny rodiny měly činnosti rozdělené tak, že žena byla v domácnosti a pečovala o děti a muž vydělával peníze. Mezi mými respondenty máme současně zastoupení žen, které si při mateřské/rodičovské dovolené vydělávaly a tím finančně přispívaly do rodinného rozpočtu. Většinou se jednalo o brigádu nebo zkrácené úvazky. Důvody, které k tomu vedly, jsou převážně finanční nebo také o udržení místa. V rámci výzkumu jsme se sekali s tím, že děti docházely do dětských skupinek a průměrně se věk při nástupu do skupinky pohyboval okolo 2 let. Další děti byly již starší 3 let a docházely pravidelně do školky. Často to bylo z důvodu, který jsme uváděli výše, a to že matka byla zaměstnána na částečný úvazek. Společným znakem také bylo, že děti do skupinek docházely především ve větších městech.

„Tak já jsem vlastně nastoupila na mateřskou dovolenku a už aj počas něj sem pracovala na DPČ, takže vlastně vydělávali jsme spolu, protože jsem měla vlastně mateřskou plus to, co jsem si odpracovala. Starší syn začal chodit do dětské skupiny, když mu bylo dva a půl roku. To se narodil mladší syn a vlastně to bylo v tom čase, keď starší

syn nastoupil do dětské skupiny a doma jsme byli primárně oba dva, protože v té době byl covid a Petr byl stále doma.“ (Laura)

„No, já jsem byla doma, že jo na mateřský, ten vydělával vždycky. Po roce co jsem děti přestala kojít, tak jsem chodila na brigády a vydělávat. Starší syn nastupoval ve třech letech do školky. Vlastně žádný jesličky, nic takovýho, jenom do školky, žádný chůvy. No a mladší syn vlastně bude nastupovat ve třech a půl do školky. Mladší syn, ten už teda od tří let chodil na dva dny. Ted'kon v tejdnu chodil do soukromý školky až vod těch tří let.“ (Táňa)

„Tak primárně vydělává stále Štěpán. Já jsem ještě zbylý tři měsíce na rodičáku. Starší dcera navštěvovala dětskou skupinku od dvou let do tří, pak nastoupila do státní školky, mladší dcera nastoupí do státní školky. Já se vrátím do práce.“ (Iveta)

V drtivé většině rodin toto rozdělení jejich členům vyhovovalo, případně jsme se dozvěděli, že to není jiná možnost vzhledem k časové náročnosti povolání partnera nebo nedostupnosti hlídání. Také v celku logicky z reakcí vyplynulo, že pokud je žena doma s dětmi, má na starosti péči o domácnost, protože na to má čas, ale často se opakovalo, že muž ve volném čase s domácností pomůže, případně dělá některé domácí práce jako například vaří apod. Stejně tak z výzkumu vyplynulo, že muži o děti ve svém volném čase pečují a tráví s nimi společný čas. Často to tak matkám umožňovalo realizovat mimo domov nebo provozovat své koníčky.

„O domácnost se staráme napůl, já teda víc vařím. Děti jsou doma se ženou.“ (Zdeněk)

„Já bych řekl, že je to do velké míry daný jako tradičně kvůli tomu, že právě já jsem v práci jako dost, ale jinak když doma jsem, tak si myslím, že víceméně všechno si tak vlastně rozdělíme, dá se říct péči o dceru určitě. A vlastně uklízíme asi asi oba dva stejně. Já jsem zase v kuchyni víc jako u vaření a Alena zase víc pere.“ (Jindřich)

Genderové rozdělení prací v rodině

V této podkapitole zanalyzujeme odpovědi na to, zda mají rodiny genderově rozdělené práce, případně zda považují nějaké práce za čistě ženské nebo mužské. Jako příklad mužských prací jsme předdefinovali péči o auto nebo zahradu. U ženských prací šlo převážně o péči o domácnost (praní, vaření, úklid). Tuto podkapitolu je těžké analyzovat, protože většina rodin má rozdělené, co kdo dělá a většinou to odpovídá představě genderovému rozdělení rolí. Někteří tvrdí, že to tak nevnímají a že například odmítají koncept toho, že existují role podmíněné pohlavím. **U dvou respondentů jsem zjistila, že například na některé domácí práce využívají služby - uklizečku nebo do budoucna mají v plánu využít například hodinového manžela. Stejně tak ve dvou rodinách muž zastával čistě mužské práce a řekl, že o domácnost nepečuje, protože to neumí nebo ho to nebaví.** Velmi často jsme v odpovědích vyzorovali, že žena tím, že byla celý den s dětmi doma, tak námi předdefinované práce musela vykonat. Jedná se například o vaření, protože je logické, že přes den bylo nutné se stravovat. A vzhledem k tomu, že výzkum probíhal u střední třídy a často se náš rozhovor točil okolo rodinných financí, málo kdo si mohl dovolit dovoz jídla nebo například "krabičkovou stravu" pro sebe a děti. A pokud už někdo využil externích služeb, bylo to často spojené s úklidem, protože úklid byl pro ženy často časově případně fyzicky náročnější, než praní nebo vaření.

„Jo o to auto se starám úplně. Snažím se dělat takový ty jako pseudo maličky věci doma. Kutilství jakože vyměnit žárovku, podložit, něco zašroubovat a udělat, tak to si myslím, že taky dělám.“ (Karel)

„Jednou měsíčně k nám chodí paní na úklid na kompletní úklid velké, většinou jednou za měsíc, takovýto to setření prachu atd. Co se týče prostě takových těch běžných věcí jako je luxování, pračka, sušička, nádobí, víceméně dělám já.“ (Pavčina)

„Samozřejmě jako že to, že mým cílem je, aby paní na úklid chodila častěji. Aby právě nebyla teda Pavčina doma v domácnosti jenom. Myslím, že to nemám vůbec zaškatulkovaný, že musí být v domácnosti, ale zároveň já ty věci nechci dělat.“ (Libor)

Také jsme se setkali s názorem, že je důležité přihlédnout k fyzickým predispozicím, ale mužské a ženské práce neexistují a je to na daném páru, jak si činnosti rozdělí.

Muž na rodičovské dovolené

Téma na které padlo také spousta odpovědí, ale žádný z mužů ve výzkumu nebyl na rodičovské dovolené. Dalo by se uvést, že zde hrály roli pouze finanční důvody rodiny, nikoli z přesvědčení respondentů. Často jsme se při doptávání na to, zda to rodina i přes to, že to nepraktikuje, považuje za normální. Dostali jsme sek tomu, že to normální je, protože to někdo v jejich okolí takto má. U kamarádů či známých se většinou jednalo o ženy zaměstnané ve zdravotnictví, například žena zubařka či fyzioterapeutka. A s tím bylo spojené, že ženy měly vlastní praxi a tak bylo možné pro rodinu se časově přizpůsobit. Zároveň se často opakoval ještě jeden jev, kdy byl muž v tomto případě nucen být doma a to byla smrt partnerky nebo například odchod partnerky od rodiny v brzkém věku společného dítěte.

„Momentálně by to nedávalo smysl, protože prostě i i ten možná věkový rozdíl mezi náma jako s Karlem dělá i to, že já jsem na pracovním trhu byla na začátku jako před dcerou jsem vlastně pracovala 4 měsíce na plný úvazek a pak jsem odešla na mateřskou a nedávalo by to smysl jako z finančního hlediska.“ (Vanda)

„V podstatě ne. Z finanční stránky by se to nevyplatilo opačně, než to máme.“ (Štěpán)

Pokud bychom odhlédli od finanční stránky a bavili se o nástupu otců na rodičovskou dovolenou čistě teoreticky, pouze minimum mužů k tomu mělo pozitivní vztah a pokud by to finance umožnily, byli by otcové pro se s manželkou vyměnit a nastoupit na rodičovskou dovolenou.

„My jsme to řešili a já bych na ní vyloženě chtěl a myslím, že Alena by taky byla asi ráda, že jsme si tak říkali. Ale i když jako sama pak vlastně říká, že chce i s těma

následujícíma bejt doma kvůli tomu, že prostě si to jako užívá a že prostě s nima chce trávit ten ten čas, aby byla vlastně u všeho. Ale řešili jsme to. Rodičovskou bych měl rád, ale jako chápeme, že jsme i to zase vlastně limitovaný tím příjmem, což je dost jako zásadní a pokud to budeme schopný utáhnout, tak to je alternativa. Si myslím docela, že jako varianta je u toho druhýho a teoreticky, kdybychom měli třetí, což taky bychom třeba chtěli, ale to zase je až moc budoucnosti. Tam si myslím, že by ten rodičák byl pravděpodobný.“ (Jindřich)

Naopak se objevil i podobný počet rodičů, kteří k tomu neměli pozitivní vztah a reagovali tím, že to je proti přírodě, že matka je nastavená na to být doma s miminkem, případně jako důvod uváděli kojení, které je přirozené pro miminko a je to překážkou pro otce.

„Ne, ale za normální to nepovažuju, protože tam jakoby to biologický pouto mezi mámou a dítětem je prostě natolik silný, že si myslím, že nejenom pro, nejenom jako pro to dítě, že by to bylo nepřirozený, ale hlavně pro tu mámu, že jo, když tam máma potom porodu je tak biologicky nastavená na tu roli tý matky. A když odhlédneme jako od kojení a vod tady těch věcí, tak si myslím, že tam jako nesmírně důležité to pouto máma dítě. Vzhledem k tomu, že byly 9 měsíců jako spojený, že jo, takže tam ten šok pro to dítě by byl větší. Nicméně kdyby se takhle někdo rozhodl a byl tam nějaký jakoby pozvolný jakoby.“ (Tereza)

Následně jsme se setkali i s neutrálním názorem na danou problematiku a vzhledem k tomu, že by se jim to, jak jsem již výše uvedla, finančně nevyplatilo, tak o tom dále nepřemýšleli. Zároveň pokud na to někdo měl neutrální až negativní názor, většinou se bavil o dítěti do jednoho roku, pokud jsme se dostali ke starším dětem, tak si to již uměl představit.

Výpomoc rodiny

V této podkapitole jsme se s respondenty bavili o tom jak a kdo jim vypomáhá s chodem domácnosti případně s dětmi. Většinou šlo o pomoc rodiny s hlídáním dětí a v případě pomoci s domácností, to bylo v období, kdy byla žena v porodnici případně v období šestitinedlí. Ani jedna z rodin neodpověděla, že by neměla pomoc s hlídáním z

rodiny, ale odpovědi se lišily spíše četností hlídání. Byli rodiny, kde si prarodiče děti brali pravidelně nebo poměrně často a rodiny, kde například vzhledem k vzdálenosti prarodičů docházelo k pomoci méně. Kromě vzdálenosti (pra)rodičů také hrály vztahy v rodině nebo také například časové možnosti (pra)rodičů, což se často dovíjelo od toho, zda ještě pracují. **Velice zajímavé je, že pouze jedna rodina využívala služby chůvy.**

„Ted' už víc, dříve míň, protože děti jsou těžko hlídatelné a každý žijeme s prarodiči v jiném městě, takže je to náročný. Ale o víkendech se snažíme, aby nám vypomáhali. Když jezdíme za nimi, tak volný čas s nimi tráví, ale je to méně, než bychom si uměli představit. Proto využíváme služby chůvy, která je skvělá a je ve stejném městě, ve stejném kousku Prahy, kde žijeme a za kterou jsme vděční. Dáváme jí děti dvakrát týdně dopoledne a platíme za to. A děti ji mají rádi.“ (Zdeněk)

Tradiční rodina

V této podotázce jsme se respondentů ptali co si představí pod pojmem tradiční rodina. Vesměs se respondenti shodovali, ale vždy uvedli jenom některé znaky z níže uvedených. Přesný počet se tedy špatně počítal, a proto uvádím pouze znaky, které dle respondentů patří ke tradiční rodině:

- věk kolem 18 let
- věk kolem 25 let (uvedlo nejvíce dotázaných), někteří uvedli rozmezí 25 - 30 let
- důležitost sňatku před početím
- blízký vztah se širší rodinou a četná pomoc širší rodiny, případně společné bydlení
 - více dětí, ale nejčastěji 2 až 3 děti
 - žena čistě v domácnosti a pečující o rodinu X, muž vydělávající peníze a doma nepomáhá

Moderní rodina

S předchozí otázkou byla spojená otázka i jak si respondenti představují moderní rodinu. Stejně jako u tradiční rodiny se respondenti shodli na odpovědích a i zde byla shoda, ale osobně bych řekla, že škála odpovědí zde byla podstatně větší. Příkládáme to

tomu, že v dnešní době je rodina široký pojem a pro dnešní mladé lidi představuje rodina spoustu věcí. Často se jedná o opak tradiční rodiny.

- věk dle většiny respondentů 30 + let
- věk u mužů může být různorodý od 18 do 50 let
- sňatek není pro založení rodiny důležitý
- otec na rodičovské dovolené, výměna partnerů v péči o dítě a brzký návrat matky

do práce

- využití chův, dětských skupinek, jeslí
- samostatné bydlení daleko od rodiny (v jiném městě například)
- počet dětí nižší - jedno nebo naopak rodiny bez dětí
- všechno co neodpovídá standardu - homosexuální páry, singles rodiče, rodiny po předchozím vztahu, kde došlo k rozvodu, tedy soužití nevlastních rodičů a sourozenců

Vlastní rodina

V předchozích podkapitolách jsem řešila s rodinami jak podle nich vypadala tradiční rodina a jak vypadá dle jejich názoru moderní rodina. A následně nás zajímalo jak by popsali svou rodinu, zda se podobá spíše popisu tradiční rodiny nebo moderní rodiny. Tato kapitola se týkala jedné naší výzkumné otázky. Na otázku, proč většinou respondenti uváděli výše uvedené důvody podle toho, zda se přikláněli k tradiční nebo moderní rodině. **Zcela překvapivě mi nikdo neodpověděl, že si myslí, že jeho rodina se podobá konceptu tradiční rodiny. Většina rodin odpověděla, že se podobají moderní rodině a zbytek rodin uvedlo, že jsou mix nebo něco mezi. Jedním respondentem mi bylo odpovězeno - tradiční rodina s moderními prvky.**

„No už jenom to, že já můžu bejt aktivnější a nedělám od devíti do pěti a to, že prostě jsme otevřený tomu, že Pavlína potřebuje nejenom bejt máma, ale i prostě bejt Pavlína a jako nějak mít něco svýho. Jako ať už je to byznysový nebo nějakou zálibu i během toho mateřství, že to není ten svět jenom kolem čistě toho dítěte, ale pořád jsme Pavlína a Libor.“ (Pavlína a Libor)

„Já myslím, že moderní. Jsme na ně sami, jsme starší rodiče a máme dvě děti. Z tohoto hlediska jsme moderní.“ (Laura a Petr)

„Vzhledem k tomu, že mé dítě vyrůstá jenom s jedním rodičem a otec tam v podstatě nefunguje a má vlastně náhradního otce a víc jakoby roli otce zastupuje třeba babička, že jo.“ (Tereza)

Budoucí rodina

Odpovědi na otázku, kam si respondenti myslí, že směřuje rodina se velmi lišily. Část respondentů se držela předchozích otázek na moderní a tradiční rodinu, část respondentů tuto otázku vztahovala k sobě a své rodině. Velmi často se respondenti shodovali, že na tuto otázku nejde plošně odpovědět a je ovlivněná sociální bublinou, ve které dotyčný žije. Je rozdíl, pokud někdo studuje vysokou školu nebo skončil o 5 let dříve maturitou, tím pádem se dá očekávat, že založí rodinu dříve. **Spousty párů uvedlo, že bude záležet na finanční situaci a všeobecně zázemí dané rodiny a od toho se bude odvíjet věk početí, počet dětí apod.** Často docházelo k odpovědím, že se bude snižovat věk založení rodiny, protože v nynější generaci rodičů, která má děti později je vidět, že rodiče mají méně sil, je těžší otěhotnět apod. Pro většinu respondentů byly děti a sňatek důležité, ale uvědomují si, že to není nutnost pro každého. Pro každého není nezbytné být sezdáný nebo mít děti. **Ideální počet dětí si většina představuje mezi 2 až 3.**

„Myslím, protože tak jako tak se všichni snaží nějakým způsobem dodělat vysokou školu, třeba pak založit rodinu, něco si užít ještě za svobodna, Takže to je třicítka a nevidím důvod, proč by se to ještě mělo jako někam posouvat dál a dál. To už si myslím, že ty lidi spíš rozhodnou, že děti nechtějí vůbec třeba.“ (Petr)

„Takže ideální pocit jako dvě. Ale vím, že ta společnost občas jako tihne už jenom k tomu jednomu, protože mají ten pohled na to, že se chtějí naplno věnovat jenom tomu jednomu dítěti, že jsou spokojený s tím, že maj jenom to jedno dítě, že to jako naplnil tak očekávání. A samozřejmě pro některou rodinu je to i to finanční hledisko, jako že prostě jenom jedno dítě.“ (Vanda)

Homosexuální rodina

Rodičovství homosexuálních párů je určitě aktuální téma, které rezonuje ve společnosti a sami respondenti často o tomto tématu sami začali hovořit. **Většina mých respondentům k tomu měla kladný vztah nebo neutrální** a často se objevoval názor, že je lepší, aby děti vychovávaly homosexuální páry, než aby byli například v ústavní péči (v péči státu) nebo například, že s tím nemají problém, protože je lepší když dítě dostává lásku od páru stejného pohlaví, než je zanedbané v heterosexuální rodině.

„Úplně jedno, jaký je to pohlaví, když to dítě je šťastné. A dostává, co má. No, někdy ti dva stejné pohlaví tomu může dát víc než alkoholik otec a feťáčka matka.“ (Nora)

„Celkově nevidím problém. Myslím si, že je to potom trošku složitější právně. Já bych chtěla úplně hrozně chtěla, aby se zjednodušily adopce těmto párům, protože prostě ty děti které nemají rodiče těch je vela.“ (Laura)

„Nevnímám to jako přirozené, ale akceptuji to.“ (Zdeněk)

Ovšem objevily se zde ale odpovědi typu, že jim to nepřijde přirozené a byli proti.

„Protože to odporuje přírodě. Tak jestli se mají rádi oukej tak ať se mají rádi. Ale snatek mi přijde, že ne a to samé adoptování. Mě to přijde jako smysl mi dávají ty pěstounské rodiny, ale ty homosexuální páry ne.“ (Pavel)

Návrat matek do práce

Tato otázka sledovala, zda by matky měly přispívat do rodinného rozpočtu nebo být doma, ale s respondenty jsme často sklouzli k debatě (brzkého) návratu matek do práce a jak na to nahlíží společnost, zaměstnavatelé, zda tomu nějak pomáhá stát. Jako v některých předchozích otázkách byly odpovědi respondentů velmi pestré.

Dle odpovědí nedošlo ani ke shodě mezi respondenty, zda by se matka měla vracet brzy do práce nebo být doma. **Jedni uvedli, že to záleží na matce, pokud chce být doma je to v pořádku, pokud se chce vracet, pak je to taky v pořádku a druzí věří, že by**

matka měla být doma s dítětem, alespoň nějakou základní dobu. Téma brzkého návratu matek se z části prolíná s tématem otců na rodičovské dovolené.

Respondenti se ale v jednom shodli, že toto téma je strašně individuální a záleží také na mnoha proměnných (jako je například zabezpečení rodiny atd.). Také v tom hraje velkou roli kariéra matky. Většina respondentů uvedla, že pokud má matka vysokou pozici, rozjetou kariéru a zároveň je o dítě dobře postaráno, pak je brzký návrat do práce pochopitelný. Dá se ale předpokládat, že dřívější návrat matek do práce bude ve společnosti stále častější téma k řešení. I na tomto jsme se s respondenty shodli.

„Já si myslím, že je naprosto legitimní, když se máma rozhodne, že jako chce si užít ty děti a být doma, že jako je to vlastně na tom páru, že nemusí přispívat nijak, ale když chce, tak by měla mít prostě možnost se kam vrátit a mít tu podporu. Mít tu možnost dát dítě někam do skupinky, kde jí budou vycházet vstříc i to pracoviště. Prostě na nějaký kratší úvazek s tím, že i prostě pracoviště toho manžela, aby mu vycházelo poměrně vstříc, aby jako mohli s manželkou to nějak jako zvládat třeba. Já řeším to, abych mohla jeden den v tejdnu třeba na hlášení tak, aby Jindřich třeba mohl do práce přijít trošku pozděj, aby mohl dceru dát do skupinky něco takového typu. Prostě tak, aby oboje pracoviště vycházeli vstříc s tím, že tady si myslím jako v ČR, když to vezmeš v porovnání s ostatními státními, tak tady máme jako finanční podporu docela vysokou. Jako někde nedostaneš vůbec nic, ale jako ty školky, skupinky, ty už jsou prostě míň dostupnější a není to tak jako podporovaný.“ (Alena)

„Myslím si, že to začíná se jako přiklánět na tu, na tu rovinu, že to je vlastně úplně jedno a mělo by to tak být. Prostě ať si to každý udělá jak chce. A nemyslím si, že by mělo být nějaký dítě poznamenaný nebo špatně vychovaný, kdyby ho během rodičovské vychovával otec. To vůbec ne. A jestli prostě tak je to strašně individuální.“ (Karel)

„Jako by pro mě třeba když to vidím z pohledu jako mámy, tak si myslím, že ten půlrok s tím dítětem je jako relativně esenciální. Jo, že když jako pak někdo chodí na těch dvou měsících nebo třech, tak mi přijde, že to miminko je opravdu jako hodně malý. Já si myslím, že ten půlrok už je schopný trošku líp vnímat, tak si myslím, že to jde.“ (Pavčina)

9. Závěr

V závěrečné části práce jsme shrnuli získaná data a konfrontovali je s původně stanovenými výzkumnými otázkami. Výsledky ukázaly, že dnešní rodiny vykazují značnou diverzitu a že pojmy jako „tradiční“ a „moderní“ rodina jsou interpretovány velmi individuálně. Ačkoli se některé výzkumné otázky potvrdily, celkově obraz současné rodiny je mnohem komplexnější, než by se mohlo zdát na první pohled. Výzkum zdůraznil význam sociokulturních faktorů a osobních zkušeností pro formování rodinných vzorců.

První výzkumná otázka byla: Řekli by o své rodině, že se podobá konceptu tradiční či naopak post/moderní rodiny? Většina z respondentů dotázaných rodin odpověděla, že považují svou rodinu za moderní a zbytek se nemohl rozhodnout a řekl, že jsou mix tradiční a moderní případně tradiční s prvky moderní. Pokud bychom vycházeli z odborné literatury většina rodin by ale vykazovala spíše prvky tradiční rodiny. V rozhodování do jakého konceptu patří jejich rodina hrály roli faktory jako to, jak mají rozdělenou péči o domácnost, jak daleko bydlí od rodiny, případně jak moc jim rodina vypomáhá, počet dětí a věk rodičů. Častým faktorem byl i sňatek, zda byli manželé, když se jim narodily děti. Nebylo neobvyklé, že rodina částí odpovídala konceptu tradiční rodiny, ale jednoznačně se v jejich rodině objevovaly prvky moderní rodiny. Příkladem je Tereza, samoživitelka, jejíž rodina představuje zajímavou kombinaci moderních a tradičních rysů. Zatímco její životní situace odpovídá spíše moderním trendům, silná podpora ze strany rodiny svědčí o přetrvávání tradičních hodnot.

Druhá výzkumná otázka byla: Pokud lidé svou rodinu nebo hodnoty chápou jako „tradiční“, co to pro ně znamená? Stejně jako u ostatních otázek jsme si odpověděli v předchozí kapitole Diskuze. V té jsme si v podkapitole tradiční rodina vypsali jednotlivé rysy, které si mí respondenti představili pod pojmem tradiční rodina. Zajímavé je, že to co respondenti popsali jako tradiční rodiny ve skutečnosti dle odborníků odpovídá spíše mixu tradiční rodiny a rodiny moderní. Důležité je zde ale vysvětlit pojem tradiční z pohledu respondentů. Málokdo se nad tím během našeho rozhovoru pozastavil a přemýšlel nad časovým rámcem tradiční rodiny. Většina respondentů by byla překvapená, kdyby zjistila, že o tradiční rodině v antropologii hovoříme zhruba do 60. let 20. st. Je tedy patrné, že pro respondenty byla tradiční rodina vzdálená nejenom desítky let, ale i několik století zpět, což v zásadě není špatně, ale díky takto širokému časovému spektru máme i v celku široké

spektrum odpovědí. Zároveň odpovědět na otázku co si představí pod pojmem tradiční rodina bylo těžší. Pro respondenty byla tradiční rodina abstraktnější pojem než rodina moderní za kterou se většina považovala. Také jsme si mohli povšimnou jedné věci a to té, že pokud respondenti nebyli schopni popsat tradiční rodinu upnuli se na svou rodinu, převážně rodiče a babičky a často popsali jak to vypadalo, když byly prarodiče mladí. Například věk při sňatku v tradiční rodině uvedli, že v 18 letech, protože jejich babička se vdávala v 18 letech. S tím se pojí i má poslední myšlenka a to že tradiční v některých případech nemusí nutně znamenat časové ohraničení, ale něco co daný člověk považuje za „své“ za nějakou normu, která se prolíná jeho životem a rodinou od malička a je to pro něj tedy „tradice“.

Poslední výzkumný otázka je: Jaká je představa dnešních rodičů o rodině? Odpověď na tuto otázku byla s každým respondentem jiná a proto stejně jako u předchozích odpovědích je škála odpovědí bohatá. Respondenti se ani v tomto případě neshodli na jednotné podobě rodiny v budoucnu. Zcela jistě to vychází z mnoha faktorů jako je sociální bublina, rodinné zázemí, finanční zázemí jednoduše shrnuto jaký mají dotyční socio - ekonomický status ve společnosti. Mnoho rodin s těmito pojmy totiž pracovali a spojovali je s budoucí rodinou a většinou to vycházelo z jejich aktuální situace. Velmi často respondenti hovořili o finanční stránce rodiny spojené s dnešní dobou. Od toho se odvíjel například i počet dětí. Ve výzkumu se opakovaly názory, že se počet dětí bude snižovat, protože mít děti je finančně nákladné a doba aktuálně nepřeje mladým rodičům. Respondenti často zmiňovali, že se věk, ve kterém lidé zakládají rodiny, bude posouvat do vyššího věku. Důvodem je snaha o dosažení větší finanční stability a kariérního postupu před založením rodiny. To by mohlo mít za následek menší počet dětí v rodině a změnu dynamiky rodinného života.

Provedený výzkum se zaměřil na zkoumání představ střední třídy o budoucnosti rodiny. I přes omezený rozsah vzorku se nám podařilo identifikovat několik klíčových trendů a faktorů ovlivňujících rodinné plánování a hodnoty této sociální skupiny. Výsledky studie ukazují, že představy o budoucnosti rodiny jsou značně ovlivněny socioekonomickým statutem, osobními zkušenostmi a společenskými změnami. Získaná data přispívají k hlubšímu porozumění proměnám rodinných struktur a hodnot ve společnosti a mohou být využita při tvorbě sociálních politik a programů podporujících

rodiny. Získané poznatky otvírají prostor pro další výzkum zaměřený na specifické aspekty rodinného života střední třídy, například na roli otců, vliv vzdělání nebo geografické rozdíly.

10. Literatura

- Blížkovský, B. 1992. *Texty ke studiu otázek výchovy*. Brno: Masarykova univerzita.
- Coale, A. J. 1973. *The demographic transition reconsidered*. In International Union for the Scientific Study of Population (IUSSP) (ed.), Proceedings of the international population conference. Liege: Editions Ordina, 1, s. 53-73.
- Engels, B. 1920. *Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu*. Praha: Nakladatelství Tiskového výboru českoslov. sociálně demokratické strany dělnické.
- Fučík, P. 2013. *Rozvod a změny reprodukčních strategií*. Brno: Masarykova Univerzita Brno.
- Giddens, A. 2003. *Důsledky modernity*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Goody, J. 2006. *Proměny rodiny v evropské historii*. Praha: NLN - Nakladatelství lidové noviny.
- Hajnal, J. 1953. *Age At Marriage and Proportion Marrying*. Population Studies 7(2): 111-136.
- Hartl, P., H. Hartlová. 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Hašková, H. 2004. *Fenomén bezdětnosti v kontextu sociálních změn v ČR*. Gender, rovné příležitosti, výzkum 5(2-3): 11-22.
- Hašková, H. a kol. 2014. *Vlastní cestou? Životní dráhy v pozdě moderní době*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Hendl, J. 2008. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Horský, J. M. Pražáková Seligová. 1997. *Rodina našich předků*. Praha: NLN - Nakladatelství lidové noviny.
- Hudecová, A., A. Brozmanová Gregorová a kol. 2009. *Sociální práce s rodinou*. Banská Bystrica: UMB.
- Jandourek, J. 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál.
- Katrňák, T. 2006. Kdo jsou svobodné matky v české společnosti. In Kocourková, J., L. Rabušic, *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?* Praha: PšF.
- UK.Katrňák, T. a kol. 2010. *Na prahu dospělosti. Partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. Brno: Dokořán.
- Keller, J. 1992. *Nedomyšlená společnost*. Brno: Doplněk.
- Keller, J. 1995. *Úvod do sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství.

- Malina, J. a kol. 2009. *Antropologický slovník* [online]. Brno: CERM. [cit. 12. 6. 2024] Dostupné z: https://is.muni.cz/do/sci/UAntrBiol/el/antropos/pdf/antropologicky_slovník.pdf.
- Matoušek, O. 1993. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Matoušek, O. a kol. 2003a. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál.
- Matoušek, O. 2003b. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Miovský, M. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
- Možný, I. 2002a. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Možný, I. 2002b. *Česká společnost: Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál.
- Možný, I. 2006. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Murphy, R. F. 1998. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Musil, L. 1982. *Stabilita mladých manželství*. Brno: diplomová práce FF UJEP.
- Pernoudová, R. 2002. *Žena v době katedrál*. Praha: Vyšehrad.
- Průcha, J., E. Walterová, J. Mareš. 2008. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál.
- Rychtaříková, J., S. Pikálková, D. Hamplová. 2001. *Diferenciace reprodukčního a rodinného chování v evropských populacích*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Singly, F. de. 1999. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál.
- Sociologická encyklopedie. Krize rodiny [online]. [cit. 29. 1. 2024] Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Krize_rodiny.
- Sokol, J. 2016. *Člověk jako osoba*. Praha: Vyšehrad.
- Stone, L. J. 1977. *The Family, Sex and Marriage in England, 1500-1800*. London: Weidenfeld&Nicolson.
- Střelec, S. 1992. *Kapitoly z rodinné výchovy: pro střední školy*. Praha: Fortuna Libri.
- Tuček, M., H. Friedlanderová. 2000. *Češi na prahu nového tisíciletí*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Warshak, R. A. 1992. *The Custody Revolution: The Father Factor and the Motherhood Mystique*. New York: Simon & Schuster.

Zpráva o rodině. 2020. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpráva+o+rodině+2020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>.

Zimbardo, P., N. D. Coulombová. 2017. *Odpojený muž: Jak technologie připravuje muže o mužství a co s tím*. Praha: Grada.

11. Přílohy

11.1. Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1: Laslettova typologie - zdroj kniha Rodina našich předků uvedeno v seznamu literatury

Graf č. 1: Hrubá míra sňatečnosti a rozvodovosti v České republice v letech 1960 - 2008: zdroj ČSÚ 2016 online: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2015>

Graf č. 2: Úhrnná plodnost v České republice v letech 1960-2008: zdroj ČSÚ 2016 online: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2015>

Tabulka č. 2: Shoda partnerů ve vybraných oblastech podle různých výzkumů (v %) - zdroj Zpráva o rodině uvedeno v seznamu literatury

Tabulka č. 3: Představy rodičů o dělbě rolí a péči o děti (v %) - zdroj Zpráva o rodině uvedeno v seznamu literatury

11.2. Seznam otázek k rozhovoru

	Znění otázek
1	<p>Představíte sebe a Vaší rodinu?</p> <p>Jaký je Váš věk, bydliště, vzdělání, povolání, rodinný stav při početí dětí, počet dětí, věk dětí</p>
2	<p>Jaké je/bylo vaše uspořádání rodiny? Jaké bylo Vaše uspořádání rodiny v případě, že děti navštěvovali dětské skupiny/jesle/školku?</p> <p>Kdo byl s dětmi doma a případně jak dlouho? Kdo primárně vydělával?</p> <p>Navštěvovali děti nějaké instituce? (dětská skupina, jesle, školka)</p> <p>Vyhovoval Vám tento chod domácností?</p> <p>Máte genderově rozdělené role v domácnosti? Považujete nějaké práce typicky za mužské nebo ženské?</p> <p>Byl muž s dětmi na rodičovské dovolené? Případně hovořili jste o tom? Považujete to za normální a proč?</p> <p>Do jaké míry Vám vypomáhají další členové rodiny (babičky, tetičky)?</p>
3	<p>Co si představujete pod pojmem tradiční a moderní rodina?</p> <p>Jaká je dle vás velikost rodiny, věk v mateřství/otcovství, spolupráce širší rodiny?</p>
4	<p>Podobá se Vaše rodina dle Vašeho názoru spíše tradiční nebo moderní rodině?</p>
5	<p>Kam si myslíte, že bude směřovat rodina v budoucnosti?</p> <p>Jaký je dle Vás ideální věk pro založení rodiny, kolik dětí je ideální počet?</p> <p>Je sňatek a jsou děti vůbec důležitý v dnešních rodinách?</p> <p>Jaký máte názor na stejnopohlavní páry jako rodiče?</p> <p>Je důležité, aby matka přispívala do rodinného rozpočtu?</p> <p>Jaký máte názor na matky, které se vrací brzy do práce? Jsou na to zaměstnavatelé případně stát připraveni?</p>

11.2. Tabulka kódování

Číslo kódu	Kód
1	představení rodiny
2	uspořádání rodiny
3	genderové rozdělení prací
4	muž na rodičovské d.
5	výpomoc rodiny
6	co je tradiční rodina
7	co je moderní rodina
8	podoba vlastní rodiny
9	představy o rodině do budoucna
10	homosexuální rodiče
11	návrat matek do práce